

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING.....	3
1.1. FORORD.....	3
1.2. EXECUTIVE SUMMARY.....	4
1.3. INDLEDNING.....	6
1.4. PROBLEMFOMULERING.....	8
1.5. AFGRÆNSNING.....	9
1.6. KANDIDATAFHANDLINGENS OPBYGNING.....	11
1.7. METODE OG KILDEKRITIK.....	14
2. TEORETISK GENNEMGANG.....	15
2.1. DEFINITION AF BESVIGELSER.....	15
2.1.1. BESVIGELSESFORMER.....	15
2.1.2. BESVIGELSESTREKANTEN.....	19
2.1.3. BEDRAGEREN.....	20
2.2. DEFINITION AF FORVENTNINGSKLØFTEN.....	22
2.2.1. BRENDA PORTER.....	23
2.2.2. BENT WARMING-RASMUSSEN.....	24
2.3. SAMMENHÆNG MELLEM BESVIGELSER OG FORVENTNINGSKLØFTEN.....	27
3. REVISORSANSVAR VED BESVIGELSER.....	29
3.1. GOD REVISORSKIK.....	29
3.1.1. GOD REVISORSKIK, DISCIPLINÆRT, ERSTATNINGSRETTLIGT OG STRAFFERETTLIGT.....	31
3.2. OFFENTLIGHEDENS TILLIDSREPRÆSENTANT.....	32
3.3. ANSVARFORDELING VEDRØRENDE OPKLARING AF BESVIGELSER.....	33
3.4. REVISORS ANSVAR.....	34
3.5. REVISORS ARBEJDSHANDLINGER RETTET MOD RISIKOEN FOR BESVIGELSER	35
3.5.1. DRØFTELSE I OPGALETEAMET.....	36
3.5.2. RISIKOVURDERINGSHANDLINGER.....	36
3.5.3. HANDLINGER SOM FØLGE AF IDENTIFICEREDE RISICI FOR VÆSENTLIG FEJLINFORMATION AFLEDT AF BESVIGELSER.....	38
3.5.4. HANDLINGER TIL IMØDEGÅELSE AF RISICI FOR LEDELSENS TILSIDESÆTTELSE AF INTERNE KONTROLLER.....	40
3.5.5. VURDERING AF REVISIONSBEVIS.....	41
3.5.6. SKRIFTLIGE UDTALELSER.....	42
3.5.7. RAPPORTERING.....	42
3.6. OPSUMMERING AF ISA 240.....	46
4. EMPIRISK DEL.....	48
4.1. TILSYN OG SANKTIONER.....	48

**Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft?
– med fokus på revisors ansvar**

4.1.1.	ERHVERVSSTYRELSEN	49
4.1.2.	REVISORTILSYNET	49
4.1.3.	REVISORNÆVNET	50
4.1.4.	REVISORKOMMISSIONEN.....	51
4.1.5.	RESPONSUMUDVALGET I FORENINGEN AF STATS-AUTORISEREDE REVISORER.....	51
4.2.	GENNEMGANG AF BESVIGELSESSAGER	52
4.2.1.	REVISORNÆVNETS KENDELSER.....	52
4.2.2.	ANALYSE AF AFGØRELSER FRA REVISORNÆVNET.....	67
4.2.3.	SAGER SOM ER BEHANDLET I RESPONSUMUDVALGET.....	70
4.3.	OPSUMMERING AF DEL 3:	78
5.	KONKLUSION.....	84
5.1.	KAN REVISION SOM FÆNOMEN EKSISTERE UDEN EN FORVENTNINGSKLØFT?.....	87
6.	PERSPEKTIVERING	89
7.	LITTERATURLISTE.....	90

1. INDLEDNING

1.1. FORORD

Denne kandidatafhandling med titlen ”Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft – med fokus på revisors ansvar ” er udarbejdet som afslutning på Cand.merc.aud. studiet på Aalborg Universitet, hvor jeg, som studerende, skal besvare en teoretisk kandidatafhandling, der efterfølgende skal eksamineres. ”Specialet skal dokumentere mine færdigheder i at anvende videnskabelige teorier og metoder under arbejdet med et afgrænset fagligt emne...”¹

Det er kandidatafhandlingens formål, at den studerende ud fra en selvstændig identificeret og formuleret problemstilling demonstrerer, at den studerende – udover at beherske videnskabelig metode – evner at konstruere praktisk anvendelige løsninger i form af anvisninger og konklusioner i forbindelse med den formulerede problemstilling.

Afhandlingen henvender sig primært til revisorer og andre personer med interesse inden for revision og regnskab, herunder især revisors pligter i forbindelse med besvigelser. Det forudsættes, at den enkelte interessent har en vis regnskabsmæssig tilgang til emnet, hvorfor visse begreber og terminologier, der anvendes i afhandlingen, og som efter forfatterens opfattelse vil være kendt af læser, derfor ikke vil blive uddybet.

Kandidatafhandlingen er udarbejdet i perioden februar til maj 2015.

God læselyst.

Ekaterina Yamanova

¹ Studieordningen (§ 8)

1.2. EXECUTIVE SUMMARY

Throughout history, major fraud cases has rocked the Danish business community, investors and lenders. If it turns out that that the company is in serious financial difficulties without any warning, it is widely believed that someone should be held responsible for these financial disasters, and this someone is always perceived as the auditor.

These misunderstandings from the public about the accounting profession, I find very topical and still stakeholder topic that I will investigate further. Can the audit as a phenomenon really exist without an expectation gap - with a focus on the auditor's responsibility.

To cover the above problem statement, I find necessary to answer the following sub-problems:

- Theoretical: What fraud- and expectations gap concepts?

A theoretical analysis of fraud- and expectation gap concepts that there are necessary to achieve an understanding of the concepts and to form the background to the need to respond to the thesis problem statement

- The auditor's labor actions that must be performed in accordance. ISA 240 "Auditor's responsibility regarding fraud in audits of financial statements", especially directed against the risk of fraud, including the auditor's responsibility.

The section starts with a review of the concepts of "good accounting standards" and "the public representative", which are very important for the auditor's work in general concerning fraud. Afterwards comes the description of the responsibilities between management and the auditor in relation to the fraud with a special focus on the auditor's responsibility. The section ends with a detailed review of the auditor's work actions relating to fraud, which is based on ISA 240th

- Empirical analysis: Analysis of fraud cases treated by Auditor Board and the Legal opinion Committee focused on the auditor's responsibility.

The purpose of the empirical part is to get an insight into the activities of the public oversight of auditors and audit firms. Including a brief description of the various types of auditor's responsibility (disciplinary, compensation and criminal liability). This section will also include a review of several decisions of the Tax Board and opinions of the Legal Opinion Committee for a 5-year period from 01-01-2010 to 31-12-2014, where fraud is as a main element. The purpose of this review is primarily to

**Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft?
– med fokus på revisors ansvar**

gain practical insight into the auditor's responsibility from fraud cases which are treated by Auditor Board and Legal Opinion Committee.

1.3. INDLEDNING

Hvis ret skal være ret, er virkeligheden noget mere nuanceret, end den ofte fremstilles i medierne. Gennem tiderne har større bedragerisager rystet det danske erhvervsliv, investorer og långivere. I midten af 1990'erne blev Klaus Riskær idømt 2,5 års fængsel for bedrageri i sin virksomhed **Accumulator Invest**. I juni 2000 blev Kurt Thomsen og Rasmus Trads begge dømt til fængsel for bedrageri og dokumentfalsk i **PFA-sagen**. Sagen drejede sig om et samlet beløb på 3,7 milliarder kroner. 2008 sluttede af med sagen omkring Stein Bagger og **IT-Factory**. I 2011 blev omkring 20 medarbejdere anklaget for **bedrageri mod danske virksomheder** som Lundbeck, Novo Nordisk og Top Danmark. I 2012 blev Amanda Jacobsen idømt 3,5 års fængsel for at have hævet 130,5 mio. kroner fra konti, der tilhørte hendes tidligere arbejdsgiver **Gate Gourmet** og i 2014 kom sagen om **Genan**.²

Hvis det viser sig uden advarsel herom, at virksomheden er i alvorlige økonomiske vanskeligheder, er det en udbredt opfattelse, at nogen bør gøres ansvarlig for disse finansielle katastrofer, og denne nogen opfattes af og til som virksomhedens revisor.

Disse misforståelser fra offentligheden over for revisionsbranchen finder jeg meget aktuel og er et interessant emne, som jeg vil undersøge nærmere. Kan revisionen som fænomen egentlig eksistere uden en forventningskløft – med fokus på revisors ansvar?

Krisen viste tydeligt, hvilke udfordringer dagens revisorer står over for. Revisorer kan ikke længere nøjes med at være validationens mestre. Man skal også blive langt bedre til at fortælle, hvad man laver og hvorfor. Revisorerne står kort sagt over for en kommunikationsopgave, men netop kommunikation er historisk set ikke er en kompetence, som revisor lægger stor vægt på.

Dette er ikke overraskende at forventningskløften mellem revisorer og regnskabsbrugere har eksisteret i de sidste 100 år, selv om udtrykket kun har været introduceret til revisionsscenen de sidste 30 år eller deromkring³. Det har tydeligt vist sig, at der er en forventningskløft

”Revisor skal ikke længere kun validere, men også kunne forklare med ord og ikke tal, hvad validationen er værd, og hvad den kan bruges til”

...” Revisor arbejder ud fra en række standardiserede erklæringer, og vi kan se, at budskabet i disse standardtekster bliver misforstået .”

Morten S. Renge (formand for FSR – danske revisorer).

² Dette afsnit skrevet på baggrund af M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s. 125-126

³ Humphrey et al., 1992

mellem, hvad offentligheden forventer revisor gør, og det revisor rent faktisk skal gøre. Offentligheden forventer, at revisor er ansvarlig for at finde besvigelser. Men revisor er rent faktisk alene ansvarlig for at lede efter besvigelser. Revisors arbejde er baseret på en risikovurdering. Revisor tager stikprøver, efterprøver systemer, tester interne kontroller og finder fejl i ovennævnt. Revisor bidrager også til, at fejl bliver rettet og rådgiver undervejs i revisionsprocessen. Alt sammen med henblik på at sikre, at regnskabet giver et retvisende billede.

Revisionen kan sammenlignes med et grundigt helbredstjek hos lægen. Det er fornuftigt og nødvendigt, men det er jo ikke en garanti for, at man ikke falder om af en blodprop 14 dage efter.⁴ Pressen bærer også en del af ansvaret for de negative historier. Mediernes krav om, at nyheder skal vinkles skarpt, kombineret med skarpe deadlines, er en udfordring, fordi det ofte er kompliceret stof, det handler om. Læserne har generelt svært ved at genkende det, der står i aviserne. Det fremstår ofte unuanceret, og vigtige fakta er tit holdt ude.

Problemstillingen omkring forventningerne til revisor rolle blev fremhævet i EU's Grønbog fra oktober 2010, hvor der stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt revisionsmetoden bør forklares bedre for regnskabsbrugerne med henblik på at mindske forventningsforskellene og præcisere revisors rolle.⁵ Dette understøtter, at det stadigvæk er et aktuelt emne med stor interesse og relevans, og gør det interessant at undersøge, om revisionen egentlig kan eksistere uden en forventningskløft.

⁴ Dette afsnit skrevet på baggrund af Børsen ” Vi skal have lukket forventningskløften”, 09.06.2009.

⁵ Europa-Kommissionen (2010), ”Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen”

1.4. PROBLEMFORMULERING

Med udgangspunktet i at forventningskløften som fænomen eksisterer⁶, vil denne afhandling svare på følgende spørgsmål: **Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? Og hvad er revisors ansvar i forbindelse med at afdække besvigelser?**

For at afdække ovenstående problemformulering finder jeg nødvendigt at svare på følgende delproblemer:

- Teoretisk gennemgang: Hvad betyder begreberne besvigelser- og forventningskløften?

En teoretisk gennemgang af besvigelser- og forventningskløftsbegreberne, som er nødvendigt for at opnå forståelsen af selve begreberne og for at danne baggrundsviden for at svare på afhandlingens problemformulering

- Revisors arbejdshandlinger, som skal udføres jf. ISA 240 ” Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskabet”⁷, specielt rettet mod risikoen for besvigelser, herunder revisors ansvar.

Afsnittet starter med en gennemgang af begreberne ”god revisorskik” og ”offentlighedens tillidsrepræsentant”, som er meget væsentlige for revisors arbejde generelt vedr. besvigelser. Bagefter kommer beskrivelsen af ansvarsfordelingen mellem ledelsen og revisoren i relationen til besvigelserne med særligt fokus på revisors ansvar. Afsnittet afsluttes med en nærmere gennemgang af revisors arbejdshandlinger vedrørende besvigelser, som tager udgangspunkt i ISA 240.

- Empirisk analyse: Analyse af besvigelssager, som er behandlet af Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget med fokus på revisors ansvar.

Formålet med den empiriske del er, at få et indblik i aktiviteterne i det offentlige tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder. Herunder en kort beskrivelse af forskellige former for revisors ansvar (disciplinær-, erstatnings- og strafansvar). Dette afsnit vil også indeholde en gennemgang af adskillige afgørelser fra Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget for en 5-årig periode fra 01-01-2010 til 31-12-2014, hvor besvigelser er et hovedelement. Formålet med denne gennemgang er først og

⁶ Flere undersøgelser gennem tiderne har påvist eksistensen af en forventningskløft, Bl.a. Warming-Rasmussen, Bent: ”Tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugere af regnskabsydelsen og statsautoriserede revisor”, The Cohen Commission, jf. Humphrey, Christopher: ”Debating Audit Expectations”, s.10

⁷ Videre bare ISA 240

fremmest at få praktisk indblik i revisors ansvar ud fra besvigelssager, som bliver behandlet af Revisornævnet og Responsumudvalget.

1.5. AFGRÆNSNING

Fokus i denne afhandling er at undersøge om revisionen egentlig kan eksistere uden forventningskløft i Danmark samt årsagerne hertil. Jeg har afgrænset mig fra en dybere analyse af udenlandske forhold omkring emnet.

I forholdt til besvigelser: Der er et underbegreb af ”økonomisk kriminalitet”. Økonomisk kriminalitet er en samlebetegnelse for et bredt spektrum af situationer, hvor en person tilegner sig selv eller andre en værdimæssig fordel gennem svindel.⁸ Økonomisk kriminalitet omfatter en bred vifte af illegale gerninger som: Tyveri, underslæb, bedrageri, mandatsvig og urigtige oplysninger, jf. straffeloven §§276,278,279a, 280 og 296.⁹ Besvigelser er blot en form for økonomisk kriminalitet og forfølges således af Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK).

Denne afhandling vil tage udgangspunkt i de hyppigste former for besvigelser i Danmark: regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Andre former for økonomisk kriminalitet vil ikke blive behandlet nærmere i denne afhandling.

Afhandlingen vil forholde sig til definitionen af besvigelser og revisors ”faglige” ansvar/pligter i henhold til lovgivning, regulering samt responsa i forbindelse med besvigelser og primær fokus på ISA 240. Med fokus på ISA 240 vil andre ISAérne ikke blive gennemgået, men kun nævnt i sammenhængen mellem risikoidentifikation og revision med besvigelserisici.

Af ISA 240 punkt 2 fremgår, at fejlinformation i regnskabet kan skyldes såvel besvigelser som fejl. Sondringen mellem de to begreber er, hvorvidt der er tale om en bevidst eller ubevidst underliggende handling. Da denne opgave omhandler forventningskløften i relation til besvigelser, vil jeg afgrænse mig fra de ubevidste fejl.

Revisionsprocessen består som udgangspunkt af 3 faser: planlægning, udførelse og rapportering. Opgaven beskriver kun de arbejdshandlinger, som revisor skal udføre ifølge ISA 240, og som er specielt relateret mod risikoen for besvigelser.

⁸ M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s.14

⁹ Greve og Langsted 2011: 135-145

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

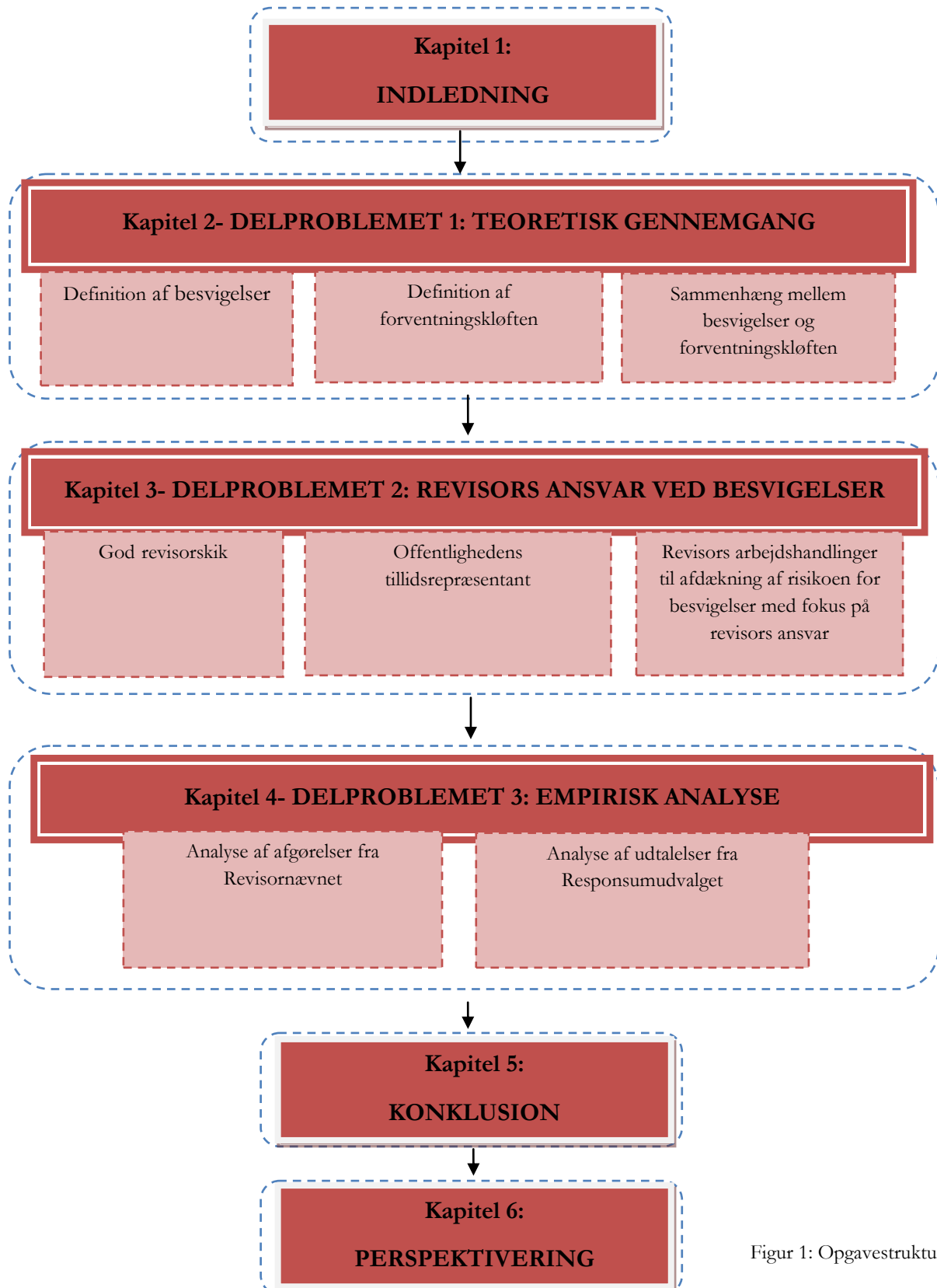
I forholdt til forventningskløften: selve begrebet ses kun i relation til besvigelser, dvs. andre former for forventningskløfter bliver ikke set.

Begrebet ”forventningskløft” i denne opgave relateres til revisors ydelser ved afdækning af besvigelser og defineres som: ” Forskellen mellem de ydelser klienten forventer af revisor i forbindelse med afdækning af besvigelser og de ydelser klienten faktisk modtager fra revisor”.

Ved interessenterne forstås ledelsen, medarbejdere, aktionærer, kreditorer, kunder, kreditinstitutter, investorer og staten. Ud fra opgaven er interessenterne alle parter, som har interesse i regnskabet.

På grund af min manglende praktiske baggrund vil jeg foretage en 5-årig analyse af afgørelser fra Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget med besvigelser som hovedelement. Der findes mange besvigelssager, som ikke er offentliggjort og som aldrig kommer frem i Revisornævnets hjemmeside eller i Responsumudvalget. Derfor er analysen kun baseret på de sager, som er offentliggjorte og relevante for afhandlingens problemformulering.

1.6. KANDIDATAFHANDLINGENS OPBYGNING

Figur 1: Opgavestruktur

Kilde: egen tilvirkning

Kapitel 1: Indledning

I kapitel 1 introduceres til kandidatafhandlingens emne. Hermed præsenteres afhandlingens problemformulering og afgrænsning. I dette kapitel beskrives også redegørelse for den metode, som anvendes til besvarelsen af afhandlingens problemstilling.

Kapitel 2: Delproblemet 1: teoretisk gennemgang

Med teoretisk gennemgang vil der dannes det nødvendige fundament for at forstå grundlæggende begreber og svare på kandidatafhandlingens emne.

Definition af besvigelser: I kapitel 2 defineres besvigelsesbegrebet. Formål er at introducere læser for begrebet og for at vise, at der findes flere forskellige definitioner af begrebet. Endvidere bliver det beskrevet, hvilke former for besvigelser, der kan begås med fokus på regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver (jf. ISA 240). Besvigelsestrekanten, som ofte bruges til forståelse af mekanismerne bag motivet til at begå besvigelser, giver en forståelse for de menneskelige mekanismer bag besvigelser, som også bliver beskrevet i dette kapitel. Kapitlet afsluttes med en kort profil af en bedrager.

Definition af forventningskløften: Indledningsvis bliver der sondret mellem en forventningskløft og en forståelseskløft, når der tales om en forventningskløft mellem revisor og regnskabsbrugere. Bagefter kommer en beskrivelse af undersøgelse af forventningskløften af Brenda Porter, som er professor i regnskab og revision. Hun foretog en undersøgelse af forventningskløften i 1989 i New Zealand. Bagefter kommer en beskrivelse af Bent Warming-Rasmussens ph.d. afhandling, der giver forklaring af aspekter af tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugere af revisionsydelsen og de statsautoriserede revisorer.

Sammenhæng mellem besvigelser og forventningskløften: Selvom begrebet forventningskløft kan vedrøre alle revisors ydelser, ses fænomenet ofte forbundet med afdækning af besvigelser, som også er fokus i denne afhandling. Dette afsnit indeholder en beskrivelse af en af årsager til, at forventningskløften ofte er forbundet med afdækning af besvigelser.

Kapitel 3- Delproblemet 2: Revisors ansvar ved besvigelser:

Efter den indledende beskrivelse af begreberne besvigelser og forventningskløft, følger en omfattende gennemgang af revisors ansvarsområder i forbindelse med afdækning af besvigelser. Dette afsnit vil beskrive ansvarsfordelingen mellem ledelsen og revisor i relation til besvigelser med særligt fokus på revisors ansvar. Afsnittet starter med en gennemgang af begreberne ”god revisorskik” og

”offentlighedens tillidsrepræsentant”, som er meget væsentlige for revisors arbejde generelt og dermed også vedrørende besvigelser. Bagefter vil ansvarsfordelingen mellem ledelsen og revisor blive beskrevet. Afsnittet afsluttes med en nærmere gennemgang af revisors arbejdshandlinger vedrørende besvigelser, der tager udgangspunkt i ISA 240.

Kapitel 4- Delproblemet 3: empirisk analyse. I dette kapitel vil aktiviteterne i det offentlige tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder blive gennemgået og analyseret. Herunder en kort beskrivelse af tilsynssystemet og forskellige former for revisors ansvar (disciplinær-, erstatnings- og strafansvar), som er relevant til senere analyse af en række kendelser. Desuden vil afsnittet indeholde en grundig gennemgang af en række af adskillige afgørelser fra Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget for en 5 årige periode fra 01-01-2010 til 31-12-2014, hvor besvigelser er som hovedelement.

Kapitel 5. Konklusion I kapitel 5 afsluttes afhandlingen med en hovedkonklusion, hvor der konkluderes i henhold til problemformulering.

Kapitel 6. Perspektivering

I kapitel 6 findes afhandlingens perspektivering med subjektive tilgang til emnet.

1.7. METODE OG KILDEKRITIK

Problemstilling løses ved en kombination af den deduktive og den induktive metode. Den deduktive metode baseres på den teoretiske del af viden omkring besvigelser og forventningskløften, mens den induktive metode anvendes til behandling af den empiriske del.

Jeg tager først og fremmest udgangspunkt i teoretiske viden omkring besvigelser, herunder besvigelsestrekanten og forventningskløften. Hvorefter jeg beskriver revisors ansvar i forhold til at opdage besvigelser. Og til sidst inddrager jeg en empirisk analyse for at give en praktisk tilgang til emnet. Jeg inddrager empiri i form af konkrete eksempler af afgørelser fra Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget for at gøre afhandlingen mere håndgribelig – det bliver med andre ord foretaget en kvalitativ undersøgelse.

I forbindelse med udarbejdelsen af denne afhandling er der blevet benyttet forskellige kilder: bøger, hjemmesider, artikler, love, standarder.

En stor del af den anvendte litteratur omkring besvigelser og revisors rolle, i den forbindelse er love og standarder, må vurderes som værende kilder med en høj validitet. Derudover er der benyttet bøger omkring besvigelser, som bruges som undervisningsmateriale på AAU, hvormed troværdigheden af disse også må anses som værende høj.

Størstedelen af de brugte artikler er fra tidsskriftet inden for revisionsbranchen og må derfor anses for at have en høj troværdighed. I forhold til de andre artikler, som blev benyttet i afhandlingen, er der taget kritisk stilling her til for at kunne sikre en vis pålidelighed.

Beskrivelse og undersøgelse af forventningskløften består primært af artikler og original ph.d. afhandling af Bent Warming-Rasmussen, som gør at kilderne omkring forventningskløften anses med høj validitet og troværdighed.

Efter min opfattelse er anvendte kilder til afhandlingen med til at skabe en valid og objektiv besvarelse af afhandlingens problemformulering.

2. TEORETISK GENNEMGANG

I dette kapitel vil jeg definere og klarlægge særskilt både besvigelser- og forventningskløftsbegreberne. Og til sidst komme med en kombineret sammenhæng mellem forventningskløften og besvigelser.

2.1. DEFINITION AF BESVIGELSER

For at en revisor er i stand til at opdage besvigelser, bliver man nødt til at være bevidst om, hvilke former for besvigelser, der kan begås, hvordan og hvorfor de begås, samt en forståelse for mekanismerne bag besvigelser - både de tekniske og de menneskelige.

Fejl i regnskabet som følge af besvigelser udgør en særlig risikokategori i forbindelse med revision. Der er således udarbejdet en særskilt revisionsstandard, ISA 240, som omhandler revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber.¹⁰

Ifølge den internationale revisionsstandard ISA 240 (klarificeret)¹¹, som FSR- danske revisorer har tilsluttet sig, forstås besvigelser som:

”En bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel” (ISA 240 afsnit 11 (a)).

Besvigelser afgrænses fra ”fejlinformation i regnskabet”, som skyldes almindeligt forekommende fejl.

”Den afgrænsende faktor mellem besvigelser og fejl er, om den underliggende handling, der resulterer i fejlinformation i regnskabet, er bevist eller ubevist ” (ISA 240 afsnit 2).

ISA 240 fokuserer alene på besvigelser, der fører til væsentlig fejlinformation i regnskabet (ISA 240 afsnit 3). Denne afhandling vil forholde sig til denne afgrænsning.

2.1.1. BESVIGELSESFORMER

Siden 2011 er virksomhedskriminaliteten steget med ni procent. Tallene kommer fra det statsautoriserede revisionspartnerselskab PwC, der hvert andet år tager temperaturen på virksomhedskriminaliteten.¹²

¹⁰ Sumit Sudan, Martin Samuelsen osv. ”Revision i praksis”, s.396

¹¹ Blot kaldt ISA 240

¹² <http://www.business.dk/oekonomi/kriminaliteten-i-virksomhederne-vokser>

Undersøgelsen viser den samme tendens som tidligere rapporter. Andelen af virksomheder, der oplever virksomhedskriminalitet, er stigende.

Virksomhedskriminalitet rammer fortsat virksomheder i alle størrelser uanset geografisk placering, og inden for stort set alle brancher. Det dækker bl.a. misbrug af aktiver, korrupsion, cybercrime, insiderhandel og regnskabsmæssig manipulation.¹³

I PwCs opgørelse ”2014 Global Economic Crime Survey”, som er baseret på svar fra 5.128 respondenter fordelt på 95 lande, herunder 118 virksomheder fra Danmark har 37 procent af de adspurgte virksomheder inden for de seneste to år oplevet en form for virksomhedskriminalitet.

Den mest udbredte form for kriminalitet i PwCs undersøgelse er misbrug af aktiver, hvilket udgør 69 procent. Dernæst er det kriminalitet i forbindelse med indkøb, som udgør 29 procent. Korrupsion og bestikkelse er på tredjepladsen over de mest udbredte former for kriminalitet, hvilket 27 procent af virksomhederne på globalt plan har oplevet siden 2011.

Denne afhandling vil tage udgangspunkt i de hyppigste former for besvigelser i Danmark: misbrug af aktiver og regnskabsmanipulation. Disse 2 former for besvigelser sondres imellem i ISA 240. Andre former for økonomisk kriminalitet vil ikke blive behandlet nærmere i denne afhandling.

Ifølge ISA 240 sondres der overordnet mellem to besvigelserformer: 1) fejlinformation som følge af regnskabsmanipulation og 2) fejlinformation som følge af misbrug af aktiver (ISA 240 afsnit 3).

2.1.1.1. REGNSKABSMANIPULATION¹⁴

Regnskabsmanipulation betegner situationer, hvor der foretages tilsigtet fejlinformation eller udeladelse af oplysninger i regnskabet for bevidst at vildlede regnskabsbrugeren. Dvs. det medfører, at regnskabslæser får et andet (forkert) indtryk af virksomheden end det billede regnskabet rettelig burde give.

» ...besvigelser er en del af at drive forretning, og **man kan aldrig undgå det fuldstændigt**. For at forebygge har man interne kontroller og systemer i virksomhedens risikostyring, som så vidt muligt kan minimere skaden, hvis den sker,« forklarer Caspar Rose (Professor i virksomhedsledelse ved CBS)

¹³ <http://www.pwc.dk/da/nyt/finance/fraud/global-economic-crime-survey.jhtml>

¹⁴ Dette afsnit skrevet på baggrund af M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s.15-17

Motiver for denne form for besvigelser vil være at lade virksomhedens økonomiske situation fremstå bedre overfor omverden end hvad virkeligheden er. Desuden kan det også være for at leve op til markedets forventninger eller at fremstå bedre overfor kreditgivere/ledelsen. Det kan også være at resultatstyre regnskabet og hermed skatten.

Denne type besvigelser er bevidste - virksomheden aflægger således et "forkert" regnskab med vilje, og de typiske ofre for besvigelsen er virksomhedens aktionærer, långivere og andre interessegrupper.

Ifølge ISA 240 afsnit A3 foretages regnskabsmanipulation ved:

- Manipulation, forfalskning (inklusive dokumentfalsk) eller ændring af bogføringen eller underliggende dokumentation, som danner grundlag for regnskabsudarbejdelsen
- Forkert præsentation eller bevidst udeladelse af begivenheder, transaktioner eller anden betydelig information i regnskabet
- Bevidst forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb, klassifikation, præsentation eller oplysning

Generelt siges det, at regnskabsmanipulation opstår, ”når ledelsen bevidst fortier, forvansker eller fordrejer relevante økonomiske oplysninger.” Regnskabsmanipulation opstår således ofte ved, at ledelsen tilsidesætter de interne kontroller, således at det er lettere at begå besvigelsen. Derved kan det også være svært for revisor at opdage denne form for besvigelse, især hvis de interne kontroller hidtil har virket upåklagelige.

Den daglige ledelse kan benytte f.eks. følgende teknikker til at begå besvigelser ved tilsidesættelse af kontroller ved¹⁵:

- bogføring af fiktive registreringer for at manipulere med driftsresultatet eller nå andre mål, især tæt på regnskabsperiodens afslutning
- upassende tilpasninger af forudsætninger og ændringer af vurderinger ved skøn af regnskabsposter
- undladelse, fremskyndelse eller udskydelse af indregning i regnskabet af begivenheder og transaktioner, som er indtruffet i regnskabsperioden

¹⁵ ISA 240, A4

- fortælse af eller undladelse af oplysning om fakta, der kunne påvirke de beløb, der er registreret i regnskabet
- deltagelse i komplekse transaktioner, der er konstrueret med det formål at fortegne virksomhedens finansielle stilling eller resultat
- ændring af registreringer og betingelser i relation til betydelige og usædvanlige transaktioner.

Ifølge en undersøgelse af PwC (2014) har mere end en fjerdedel af virksomheder været udsat for besvigelser for regnskabsmanipulation.

2.1.1.2. MISBRUG AF AKTIVER¹⁶

Den anden form for besvigelser kan defineres som tyveri af virksomhedens aktiver, f.eks. penge fra kassen, værktøj eller varer fra lageret.

Ifølge ISA 240 afsnit A5 kan den ske på følgende måder:

- Underslæb (f.eks. misbrug af debitorernes indbetalinger)
- Tyveri af fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder (f.eks. tyveri af varelager til privat anvendelse)
- Ved at lade en virksomheden betale for varer eller tjenesteydelser, der ikke er modtaget (f.eks. udbetaling til fiktive forhandlere, udbetaling til fiktive medarbejdere)
- Privat benyttelse af virksomhedens aktiver (f.eks. benyttelse af virksomhedens aktiver til sikkerhedsstillelse for et privat lån) for at skjule, at aktiverne ikke er til stede, eller de er anvendt til sikkerhedsstillelse uden korrekt autorisation, ses misbrug af aktiver ofte sammen med falske eller vildledende registreringer eller dokumenter.

Misbrug af virksomhedens aktiver foretages oftest af medarbejdere og for relativt små og uvæsentlige beløb. Men den daglige ledelse kan også blive involveret i misbrug af aktiver, som kan ses f.eks. i Gate Gourmet-sagen. Den tidligere direktør i det schweiziske firma Gate Gourmet Amanda Jacobsen blev stillet til regnskab for underslæb for 138 millioner kroner og dokumentfalsk. Underslæbet, som Amanda Jacobsen har tilstået, blev begået ved, at hun overførte penge til sin egen bankkonto eller hævde penge

¹⁶ Dette afsnit skrevet på baggrund af M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s.17-18

fra selskabets bankkonti. Pengene blev brugt til luksus, som bestod af blandt andet »hus på dyre adresser, biler, ure, smykker og kunst«¹⁷.

Ovenstående er blot et eksempel på misbrug af aktiver, og det er forholdsvis udbredt i Danmark, jf. en undersøgelse fra det Kriminalpræventive Råd (2009). Denne undersøgelse viser, at 19 % stjæler større ting med hjem fra arbejdet, såsom møbler og it-udstyr, og 35 % tager kontorartikler til privat brug. Ifølge Maria Bislev fra det Kriminalpræventive Råd er det: ” ... tilsyneladende utroligt almindeligt blandt danskerne at tage ting med hjem fra jobbet. De unge synes, det er i orden, mens de ældre mener, at de har ret til det”.

Misbrug af aktiver er den mest udbredte form for besvigelser i verden. Ifølge en undersøgelse fra PwC (2014) har 69 % af de virksomheder, der har oplevet virksomhedskriminalitet, været udsat for misbrug af aktiver.

For at der kan opstå besvigelser i virksomheden, er der tre grundlæggende elementer, som skal være til stede: Incitament eller pres, muligheden for at foretage besvigelsen, samt en retfærdiggørelse fra besvigerens side til at foretage handlingen. Førnævnte elementer indgår i det, man kalder, besvigelsestrekanten, som udspringer af ISA 240, og som vil blive gennemgået nedenfor.

2.1.2. BESVIGELSESTREKANTEN

Det kan være mange forskellige årsager til, at besvigelser opstår. En af de mest markante forskere på området besvigelser – Donald R. Cressey – udviklede en teori, som i dag er kendt som ”Besvigelsestrekanten” (Cressey 1953). Besvigelsestrekanten bruges ofte til forståelse af mekanismerne bag motivet til at begå besvigelser.¹⁸

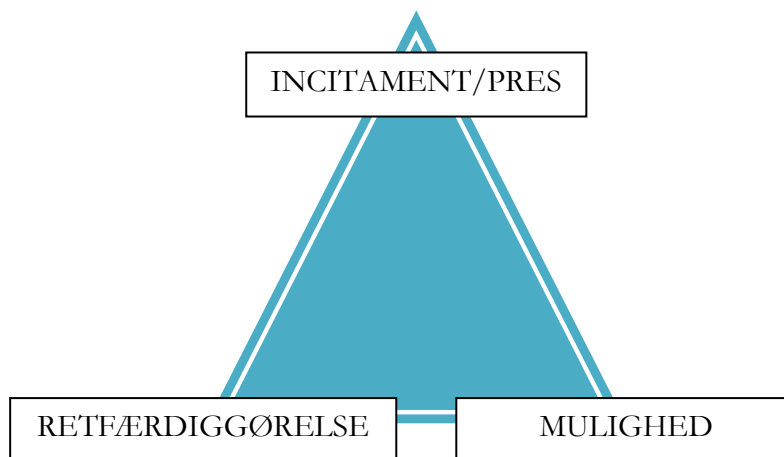
Der er som regel alle tre kendetegn skal være til stede for, at en besvigelse kan ske, hvad enten de vedrører regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver. Disse tre kendetegn er incitament/pres til at udøve besvigelsen, mulighed for at udøve besvigelsen og retfærdiggørelse af besvigelsen.

¹⁷ <http://politiken.dk/oekonomi/ECE1611715/gate-gourmet-chef-anklages-for-svindel-for-138-millioner-kroner/>

¹⁸ M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s.26

Figur 2. Besvigelsestrekanten

Kilde: Egen tilvirkning

Incitament/press til at begå besvigelser opstår som følge af hændelser i bedragerens liv, som motiverer til at begå besvigelser, eksempelvis behovet for flere penge.

Muligheden for at begå besvigelser afhænger af virksomhedens interne kontroller og svagheder heri, som gør det muligt at begå besvigelser. Elementet omfatter også ledelsens tilsidesættelse af interne kontroller. Besvigelsestrekantens sidste element er bedragerens **retfærdiggørelse** af besvigelserne over sig selv, hvilket eksempelvis er ” jeg låner kun pengene og betaler tilbage senere”. Retfærdiggørelsen kan ske på et utal af måder, men i virkeligheden er det blot dårlige undskyldninger og selvbedrag.¹⁹

Ifølge ISA 240 skal revisor ”... vurdere, om information, der er indhentet ved udførelsen af andre risikovurderingshandling og tilknyttede aktiviteter, indikerer tilstedeværelsen af en eller flere besvigelsesrisikofaktorer.”²⁰ Besvigelsestrekanten kan dermed ses som et værktøj for revisor, der skal hjælpe til at afdække de omstændigheder, der gør, at besvigelser kan forekomme.

2.1.3. BEDRAGEREN²¹

Bag alle besvigelser står der mennesker med menneskelige svagheder og at disse kan være ledere og/eller medarbejdere. Der er ingen talopstillinger eller – vurderinger, som bliver mere ”moralske” end de mennesker, der har foretaget dem. I dette afsnit vil blive kort beskrevet, hvad der får mennesker til at udføre besvigelserne, herunder om der viser sig at være særlige egenskaber, som kendetegner en bedrager.

¹⁹ Skattefagligt 2-2013, s. 10

²⁰ ISA 240. 24

²¹ Afsnittet skrevet på baggrund af M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s.13-15, s.24-25, s.58-60

Omfanget af virksomhedskriminalitet har været stigende, og i Danmark har 29 % af virksomhederne gennem de seneste år været udsat for en eller flere former for virksomhedskriminalitet (PwC 2011)²². Ifølge PwC undersøgelsen (2011) begås besvigelser på alle niveauer i virksomhederne. Mellemlederne er stærkest præsenteret, idet 46 % af besvigelserne er begået af medarbejdere på dette niveau. Den gruppe, som er stærkest repræsenteret, er mand i alderen 41-50 år, som står for 57 % af alle besvigelser. Mere end halvdelen på 54 % af bedragerne har en højere uddannelse (PwC 2014).

De fleste besvigelser bliver begået af medarbejdere, der har været ansat i virksomheden i mere end to år. I 29 % af tilfældene havde en person været ansat i virksomheden mellem 3 og 5 år, i 24 % af tilfældene mellem 6 og 10 år og 24 % havde vedkommende været ansat i virksomheden i mere end 10 år (PwC 2014). Resultatet tyder på, at det tager tid at udvikle sig til en bedrager. Muligvis fordi det kræver indsigt og erfaring i den konkrete virksomhed at kunne identificere svaghederne i de interne kontroller og se mulighederne for at begå besvigelser.

Størstedelen af bedragerne er ansat i økonomiafdelingen (32 %), den øverste ledelse (26 %) eller i salgsafdelingen (25 %) (KPMG 2011)²³.

Ud fra nævnte karakteristika kan vi konstruere en stereotyp af en bedrager. Det er en mand mellem 36-45 år, som har været ansat i virksomheden i 6 år eller derover (KPMG 2013). Han er en del af (melleml)ledelsen – ofte placeret i økonomiafdelingen eller i salgsafdelingen. Han udnytter kendskabet til virksomhedens kontroller og drives af muligheden for at opnå egen vinding.

Indsigten giver revisor mulighed for at skærpe og fokusere på sin professionelle skepsis herunder at identificere ”risikomedarbejdere” på lige linje med risikoklienter.

²² PwC's undersøgelse fra 2011 med henblik på virksomhedskriminalitet i Danmark samt KPMG 2011 – Profile of an fraudster (Who is the typical fraudster?).

²³ KPMG's undersøgelse vedrører data indsamlet internt i KPMG i 69 lande, hvor der er analyseret på i alt 348 sager

2.2. DEFINITION AF FORVENTNINGSKLØFTEN²⁴

For at opretholde tilliden til revisor er det vigtigt, at offentligheden har viden om revisors arbejde. Forventningskløften opstår på grund af uoverensstemmelser mellem det, offentligheden forventer, revisor udfører, og det, revisor skal udføre for at leve op til god tidssvarende skik. Hvis de forventninger, der er til revisors arbejde, er urimelige eller uberettigede, vil det undergrave revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, selvom revisor leverer en professionel ydelse.

Derfor er det en vigtig opgave for revisorerne at indgå i en dialog med interessenter som pressen, kreditgivere, aktionærer og det offentlige for at skabe forståelse for, hvad revisor står for, og hvad revisor ikke står for.

Når der tales om en forventningskløft mellem revisor og regnskabsbrugere, er det væsentligt at sondre mellem en forventningskløft og en forståelseskloft.²⁵ Forventningskløften vil eksistere, hvis revisor ikke leverer en "fejlfri vare" til regnskabsbrugere. Forståelseskloften vil eksistere, hvis regnskabsbruger ikke har den indsigt i regnskabsvæsen, regnskabsaflæggelse og revisors arbejde, som skal til for at forstå kommunikationen.

Revision skal være omkostningseffektiv, hvilket for eksempel indebærer, at revisor ikke gennemgår alle transaktioner. Når noget er gået galt, er det ofte offentlighedens „urimelige“ opfattelse, at revisor burde have afsløret dette forhold. En anden klassisk urimelig forventning er, at revision giver absolut sikkerhed for, at der ikke forekommer væsentlige fejl, herunder som følge af besvigelser. Revision giver høj grad af sikkerhed, men ikke absolut sikkerhed. Særligt besvigelser begået af ledelsen kan i nogle tilfælde være næsten umulige at opdage, fordi de ofte skjules ved forfalskninger og lignende.

Forventningskløften som fænomen er blevet behandlet i de videnskabelige litteraturer igennem årtier, og definitionen af forventningskløften varierer blandt de forskere. Selve udtrykket "forventningskløft" var først anvendt på revision af Liggio (1974) og opstår på grund af uoverensstemmelser mellem det, offentligheden forventer, revisor udfører, og det, revisor skal udføre, for at leve op til god tidssvarende skik.²⁶

Liggio (1974) : "...the difference between the levels of expected performance as envisioned by the independent accountant and by the user of financial statements"¹

²⁴ Skrevet på baggrund af Koh Woo (1998) The expectation gap in auditing, fri oversættelse til dansk

²⁵ Revision-koncept og teori, K.Fuchsel m.fl., 2000, s.38

²⁶ Kjeld Chr. Bøg & Lars Kiertzner, "Professionsetik for revisorer", 2007

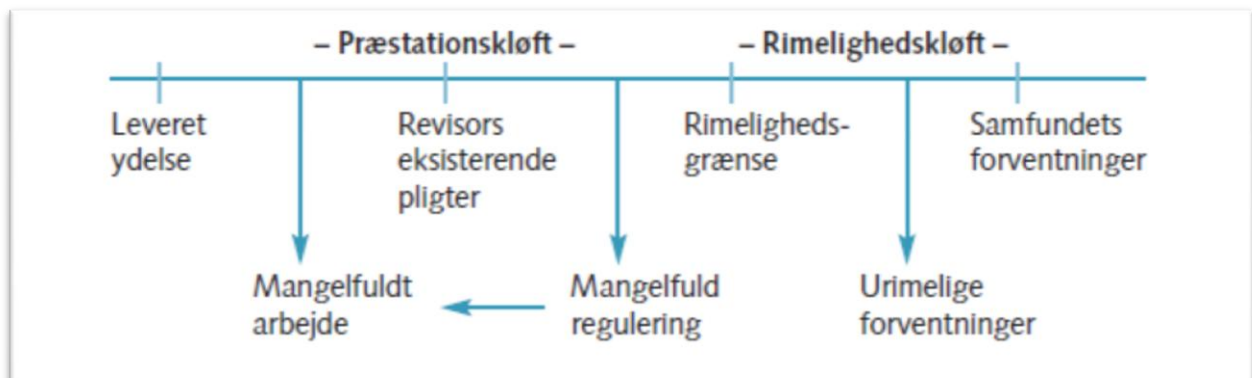
Jennings et al. (1993) udvidede denne definition til den opfattelse, at forventningskløften er forskellen mellem, hvad offentligheden forventer fra revisorerhvervet, og hvad professionen faktisk giver.

2.2.1. BRENDA PORTER

Brenda Porter (herefter Porter) er professor i regnskab og revision og startede i 1989 en undersøgelse af forventningskløften i New Zealand. Resultaterne af denne undersøgelse blev offentliggjort i en artikel i 1993.

Hun definerer forventningskløften som: ” kløften mellem samfundets forventninger til revisorer og dens opfattelse af revisors resultater.”²⁷

Porter lagde i sin undersøgelse fokus på årsagen til forventningskløften og undersøgte, hvilke opgaver, der blev forventet af revisor, men som ikke blev udført.

Figur 3: Komponenter i forventningskløften

Kilde: Kjeld Chr. Bøg & Lars Kiertzner, ” Professionsetik for revisorer”, s.15, 2007

Som det fremgår af figur 3, kan forventningskløften opdeles i 2 følgende komponenter:

- **Rimelighedskløften** handler om uoverensstemmelse mellem forventninger til revisors arbejde, og hvad der er rimeligt at forvente.
- **Præstationskløften** handler derimod om offentlighedens opfattelse af det arbejde, som revisor rent faktisk har udført. Præstationskløften kan yderligere opdeles i to komponenter:

²⁷ Porter, Brenda (1993), ”An Emperical Study of the Audit Expectation-Performance Gap”, s. 2

- Utilstrækkelig regulering kommer til udtryk ved, at brugerne vurderer revisors arbejde som utilfredsstillende, selv om revisor lever op til gældende lovgivning og standarder. Revisor kan således ikke holdes ansvarlig for effekten af uhensigtsmæssige standarder.
- Utilstrækkelig præstation derimod foreligger, når revisor ikke lever op til den kvalitet, som opgaven kræver. Arbejdet er ganske enkelt mangelfuldt. Mangelfuldt arbejde vil ofte være udtryk for tilsidesættelse af et eller flere af de etiske principper.

Det offentlige tilsyn fokuserer særligt på mangelfuldt arbejde/utilstrækkelige præstationer, og revisorerne styrker kvalitetsstyringen i takt med, at der udøves sanktioner. Mangelfuldt arbejde vil ofte være udtryk for tilsidesættelse af de pligter, som stillingen medfører, og det bliver beskrevet nedenfor i afsnit 4.1.

Der findes også forskellige underliggende forklaringer af problemet forventningskløften. F.eks. Tricker (1982) har set forventningskløften som følge af en naturlig forsinkelse i revisionsbranchen, som identificerer og reagerer på løbende udvikling og udvidelse af befolkningens forventninger.

Forventningskløften kan variere i størrelsen, idet brugerne løbende får nye erfaringer (forøget kendskab til) med revisors arbejde og herigennem får et bedre erfaringsgrundlag, som de kan basere deres forventninger på.

Begrebet ”forventningskløften” afhænger af, hvordan revisorer selv ville forvente at handle. I denne undersøgelse, som bliver beskrevet, har regnskabsbrugere generelt en højere forventning til revision og revisorer, end hvad de fleste revisorer selv ville overveje. Det vil sige, revisor opfattes af ikke-revisorer mere som en politimand end en reporter.

2.2.2. BENT WARMING-RASMUSSEN²⁸

Bent Warming-Rasmussen (herefter Warming) er professor i revision og forsker inden for revisionsområdet siden 1980'erne. Som en af de første i Danmark har han skrevet Ph.d. afhandling, der behandler aspekter af tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugere af revisionsydelsen og de statsautoriserede revisorer og siden fokuseret på bl.a. professionsetik og revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant. Han har deltaget i såvel danske som udenlandske forskningsseminarer og er tilknyttet et forskernetværk i Danmark.

²⁸ Afsnittet af skrevet på baggrund af Tillidsforholdet til revision og revisorer af Ph.D. Bent Warming-rasmussen, 1989

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

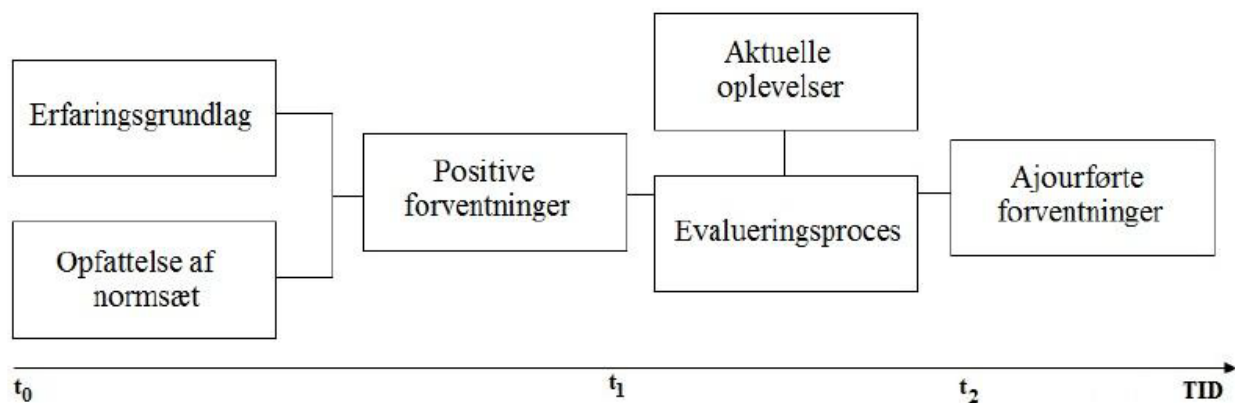
Han definerer forventningskløften som: ”forskellen mellem hvad brugerne af revisionsydelsen forventer af en statsautoriseret revisor og hvad revisor rent faktisk leverer.”²⁹

Warmings undersøgelser har påvist, at tilliden til revisionsydelsen og til de statsautoriserede revisorer under ét er faldet betydeligt inden for de seneste år. Tillidsfaldet som et paradoks, efter hans mening, skyldes i høj grad, at der ikke er samme opfattelse af revisors rolle, revisionsydelsens indhold, og revisors ansvar.

Hans Ph.D.afhandling består af 2 dele: teoretiske og empiriske dele. Teorien danner nogle hypoteser om årsagerne til tillidsfaldet. Herefter i empiriske dele bliver der gennemført interview med udvalgte personer og en spørgeskemaundersøgelse for at afklare hypoteserne. Der blev forespurgt: statsautoriserede revisorer, direktører, aktionærer og arbejdsmarkedsjournalister.

Hans gennemførte interview viser, at de positive forventninger til en bestemt revisor omfatter både personens faglige og etiske normer, som hans evner og vilje til at varetage ens interesse på bedste måde.

Udgangspunktet for hans undersøgelse er, at tillidsfølelsen er psykologisk bestemt, og det er derfor meget subjektivt, hvad der vækker tillid, og hvad der påvirker tillidsgraden (både positivt og negativt).

Figur 4. Tillidsprocessen

Kilde: Ph.D. Bent Warming-Rasmussen

Figuren 4 kan forstås, efter hans opfattelse, således: når den tillidsnærende bruger oplever revisors aktuelle handlinger, relateres disse til hans erfaringsgrundlag og hans subjektive normopfattelse. Der sker i denne forbindelse en evaluering med henblik på, om hans positive forventninger til revisor blev

²⁹ Warming-Rasmussen, Bent (1990), ”Tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugeren af revisionsydelsen og den statsautoriserede revisor”

indfriet. I denne evaluering spiller følgende forhold en vigtig rolle: graden af kendskab og følelsesmæssigt forbundenhed til revisor, i hvilken grad revisor efterlever det, han lover eller stiller i udsigt, graden af fællesforståelse for f.eks. god revisionsskik, graden af accepten af normerne for handling.

Erfaringsgrundlaget og opfattelsen af normsættet er altså, ifølge Warming, to forhold, der har stor indflydelse på tilliden til revisors arbejde.

Warmings Ph.D.afhandling har fokus på det generelle tillidsforhold og forventningskløften mellem regnskabsbruger og revisor. Denne afhandling afgrænser sig til revisors arbejde i relation til besvigelser og vil derfor kun beskrive de spørgsmål, som omhandler besvigelser.

Han spurgte sine respondenter om, hvorvidt de var enige i, at revisors arbejde sikrer at selskabets ledende medarbejdere ikke har begået underslæb. Alle regnskabsbrugergrupper var enige i dette udsagn, mens selve revisorerne var meget uenige. Det samme var gældende på Warmings spørgsmål om, hvorvidt opdagelse af underslæb er en af revisors centrale opgave. Begge disse spørgsmål har påvist, at der eksisterer en forventningskløft mellem revisor og regnskabsbrugerne.

Derudover spurgte Warming til, hvor enige respondenterne var i, at revisors arbejde sikrer, at virksomheden er finansielt sund. Til det var regnskabsbrugergrupperne næsten ligelig delt i deres svar, men dog var direktørerne og aktionærerne med en lille overvægt uenige i udsagnet, mens de fleste arbejdsmarkedsjournalister var enige i udsagnet. Meningen blandt revisorerne var mere klar, da størstedelen var uenig i udsagnet.

2.3. SAMMENHÆNG MELLEM BESVIGELSER OG FORVENTNINGSKLØFTEN³⁰

I dette kapitel vil jeg sætte fokus på forventningskløften som fænomen. Selve begrebet kan vedrøre alle revisors ydelser, men ses i teorierne ofte forbundet med afdækning af besvigelser, som også i fokus i denne afhandling. En af årsagerne til at forventningskløften ofte er forbundet med afdækning af besvigelser kan skyldes (både ubegrundet og delvist begrundet), at omverdenen (journalister) har en forventning om, at revisor bør afdække/opdage besvigelser ved revisionen.

I 1974 etablerede American Institute for statsautoriserede revisorer en kommission, som havde til opgave at udforske eksistensen af en kløft mellem samfundet og revisors arbejde. Årsagerne til denne undersøgelse var en stigende offentlig kritik af kvaliteten af revisors arbejde, herunder især revisors manglende evne til at opdage besvigelser. Efter at eksistensen af forventningskløft blev bekræftet, var det netop kommissionen, der havde udviklet udtrykket forventningskløft, som allerede den gang var forbundet med de revisionsydelser, der havde relation til afdækning af besvigelser.³¹

Desuden havde revisionen oprindeligt til formål at opdage besvigelser. Både internationalt og nationalt har revisororganisationerne arbejdet for, at dette formål blev nedtonet. Spørgsmålet om ”Har revisionen til formål at opdage besvigelser?” er en væsentlig del af den forventningskløft, som ofte omtales og også kan være en af årsagerne til, at forventningskløften ofte er forbundet med afdækning af besvigelser.

Mange mennesker forventer, at et revideret regnskab er udtryk for, at der ikke er uopdagede besvigelser. Revisorerne finder sig i det dilemma, at de på den ene side skal gennemføre en kvalitetsmæssig revision. På den anden side kan de ikke benytte uendelige mængder tid for at opnå en fuldstændig sikkerhed for, at det reviderede regnskab ikke indeholder uopdagede besvigelser. Hovedformålet med revisionen er at revisor udtaler sig om regnskabet i en revisionspåtegning, om hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede af virksomhedens aktiver, passiver, den økonomiske stilling samt resultatet.

Regnskabsbrugerens forventninger til revisor afhænger af størrelsen af de foretagne besvigelser, jo større omfang og beløb, jo større forventning har regnskabsbrugerens til, at revisor opdager besvigelserne. Det er revisor pligt at informere virksomheden om revisors ansvar og revisionens

³⁰ Revisionsinstituttet, information, november 2008, s.2 og artikel af Peter Havskov Christensen, ”Har revisionen til formål at opdage besvigelser?”

³¹ Christopher Humphrey, ”Debating Audit Expectations”, s. 9-12

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

udførelse, således at forventningskløften reduceres. Det primære redskab hertil er revisionsprotokollatet, som indeholder en uddybende beskrivelse af revisors ansvar og revisionsudførelse.

3. REVISORSANSVAR VED BESVIGELSER

Efter den indledende gennemgang af begreberne besvigelser og forventningskløft, følger en omfattende gennemgang af revisors ansvarsområder i forbindelse med afdækning af besvigelser. Dette afsnit vil beskrive ansvarsfordelingen mellem ledelsen og revisor i relation til besvigelser med særligt fokus på revisors ansvar.

Afsnittet starter med en gennemgang af begreberne ”god revisorskik” og ”offentlighedens tillidsrepræsentant”, som er meget væsentlige for revisors arbejde generelt og dermed også vedrørende besvigelser. Bagefter vil ansvarsfordelingen mellem ledelsen og revisor blive beskrevet. Afsnittet afsluttes med en nærmere gennemgang af revisors arbejdshandlinger vedrørende besvigelser, der tager udgangspunkt i ISA 240.

3.1. GOD REVISORSKIK^{32 33}

Der er efterhånden udviklet ganske omfattende regulering og vejledning, som er med til at udfylde begrebet god revisorskik. På trods heraf foreligger der ikke altid præcise retningslinjer for, hvorledes revisor skal håndtere enhver situation, som opstår i forbindelse med de opgaver, der skal udføres. I sådanne situationer må revisor falde tilbage på generalklausulen om ”god revisorskik” og overveje samt dokumentere, hvad der er god revisorskik inden for de overordnede retningslinjer, der eksisterer. For at kunne gøre dette, er det vigtigt, at revisor har de ”rigtige holdninger” og udviser ”professionel dømmekraft” baseret på en grundlæggende erfaring med, hvad der er ”god revisorskik”. En sådan erfaring opnår revisor via sin uddannelse, kendskab til lovgivningen samt mangeårigt praktiske virke.

Ved ”god revisor skik” forstås den adfærd, som gode og omhyggelige, fagligt kompetente revisorer udviser, og som opfylder de faglige og etiske krav.

Generelt betyder kravet om god revisorskik, at arbejdet skal udføres, som en god og kompetent gennemsnitsrevisor ville udføre det tilsvarende arbejde, hverken mere eller mindre.

Ifølge revisorlovens § 16, stk.1, er revisor offentlighedens tillidsrepræsentant og skal udføre opgaver i overensstemmelse med god revisorskik.

Revisorlovens § 16, stk.1, 2.pkt.: revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse **med god revisorskik**, herunder udvise den **nøjagtighed og hurtighed**, som opgavernes beskaffenhed tillader.

³² Afsnittet ”god revisorskik” af skrevet på baggrund af ”Indsigt i revisorloven”, KPMG, 2010, s. 119-128

³³ Danske perspektiver på revisorer, s. 214-240

God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise **integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu** ved udførelsen af opgaverne.

Med **nøjagtighed** menes, at revisor i sit arbejde skal lægge hovedvægten på de områder, der er forbundet med den største risiko for væsentlige fejl. At revisor skal udvise **hurtighed** betyder, at revisor skal være effektiv og samtidig udføre arbejdet forsvarligt. Hurtigheden af arbejdet må ikke gå ud over en forsvarlig kvalitet.

At udvise **integritet** forstås, at revisor skal være redelig og ærlig i alle professionelle og forretningsmæssige forbindelser. Ved **objektivitet** forstås, at revisor ikke må være forudindtaget, have interessekonflikter eller være under utilbørlig påvirkning af andre, således at den påvirker den professionelle og forretningsmæssige dømmekraft. Ved **fortrolighed** menes, at revisor skal overholde sin tavshedspligt og ikke må videregive sådanne informationer til tredjemand uden særlig tilladelse hertil, medmindre der er en juridisk eller professionel ret eller pligt hertil. At revisor skal udvise **professionel adfærd** forstås, at revisor skal overholde relevant lovgivning og anden regulering og undgå enhver form for adfærd, der kan give standen et dårligt omdømme. Ved revisors **professionelle kompetence og fornøden omhu** forstås, at revisor er forpligtet til løbende at vedligeholde sin faglige viden og færdigheder på det niveau, der er nødvendigt for at sikre, at klienten eller arbejdsgiveren modtager en kvalificeret professionel ydelse. Ydelsen skal være baseret på en opdateret viden om den seneste udvikling inden for god skik, lovgivning og metoder.

Der er tale om en retsstandard, som er udtryk for den kvalitet i udførelsen af opgaven, der må kunne forventes i en given situation på et givet tidspunkt. Begrebet ”god revisorskik” lader sig ikke fastlægge præcist, men vil være afhængigt af den rådende opfattelse, således at kravet til revisors adfærd må tilpasses ændringer i samfundsforholdene. Dvs. god revisorskik er ikke et ”standstill” – begreb, men et fleksibelt begreb. God revisorskik synliggøres og udvikles især gennem domme, disciplinærnævnskendelser (revisornævnskendelser), responsa, revisionsstandarder og – vejledninger samt gennem praksis.

Af Revisorloven § 16, stk.1, 2.pkt. fremgår det, at revisor skal overholde god revisorskik i forbindelse med udførelsen af de opgaver, der er omfattet af § 1 stk. 2 – det vil sige, at kravet om overholdelse af god revisorskik knytter sig til alle typer af erklæringsopgaver med sikkerhed. Området for god revisorskik er altså blevet begrænset i lovteksten i forhold til tidligere revisorlove, hvor kravet om overholdelse af god revisorskik gjaldt for alle de opgaver, revisor udførte. Selvom det med revisorloven fra 2008 ikke er fastsat i lovgivningen, at revisor skal overholde god revisorskik i forbindelse med

rådgivningsopgaver, betyder det imidlertid ikke, at rådgivning ikke skal ske i overensstemmelse med god revisorskik. I forhold til erklæringer uden sikkerhed vil det fremover alene gælde, at revisor skal udvise professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelse af disse opgaver.³⁴

3.1.1. GOD REVISORSKIK, DISCIPLINÆRT, ERSTATNINGSRETTLIGT OG STRAFFERETTLIGT

God skik-begrebet har karakter af en retsstandard, og krav om ”god revisorskik” er skrevet direkte ind i lovgivningen, som medfører, at overtrædelse af ”god skik” kan sanktioneres. En revisor og /eller revisionsvirksomhed kan ved overtrædelse af ”god revisorskik” medføre de forskellige former for ansvar, nemlig disciplinære ansvar, erstatningsretligt ansvar og strafferetligt ansvar.

God revisorskik disciplinært

Revisornævnet beskæftiger sig med det disciplinære ansvar for godkendte revisorer. Lovgrundlaget for Revisornævnet findes i revisorloven, hvoraf det fremgår, at nævnet skal vurdere, hvorvidt en revisors adfærd giver grundlag for ikendelse af en disciplinær sanktion i form af en advarsel eller en bøde. Det er således Revisornævnets opgave at fastlægge, om 1) revisor har tilsidesat sine pligter og 2) om denne tilsidesættelse i bekræftende skal medføre en sanktion. Da det er revisors pligt at udøve sit arbejde i overensstemmelse med god revisorskik, kan revisor tildeles en advarsel eller en bøde, hvis Revisornævnet finder, at revisor ikke har handlet i overensstemmelse med god revisorskik, f.eks. ved overtrædelse af lovgivning, tilsidesættelse af krav i revisionsstandarten mv.

God revisorskik erstatningsretligt

Revisorers erstatningsretlige ansvar er baseret på culpareglen. Culpa er et juridisk udtryk, en retsgrundsætning, som udgør dansk rets almindelige erstatningsgrundlag. En person, der volder skade, siges at have handlet culpøst eller have overtrådt culpareglen, hvis vedkommende har handlet forsætligt eller uagtsomt.

Erstatningsansvar for revisorer forudsætter, at alle sædvanlige erstatningsbetingelser er opfyldt, herunder først og fremmest at ansvarsgrundlaget er til stede, at revisor ved en retsstridig handling, der kan tilregnes revisor som forsætlig eller uagtsom, har forvoldt skade.

De objektive elementer i culpabedømmelsen tager udgangspunkt i en beskrivelse af revisors faglige pligter i relation til de enkelte arbejdsområder og opgaver.

³⁴ Kim Fuchsel, osv. ”Revisor-regulering og rapportering”, 2.udgave, s.46-47

God revisorskik strafferetligt

Begrebet god revisorskik anvendes også strafferetligt. Ifølge Lars Bo Langsted³⁵ er der ikke nogen strafbelagte bestemmelser, der direkte anvender god revisorskik i gerningsindholdet, men at straffelovens § 157 har et gerningsindhold, der delvist udfyldes af den gode revisorskik.

*”Samme straf (bøde eller bæfte) finder anvendelse, når nogen, som virker i offentlig tjeneste eller hverv, gør sig skyldig i grov eller gentagen forsømmelse eller skødesløshed i tjenestens eller hvervets udførelse eller i overholdelsen af **de pligter, som tjenesten eller hvervet medfører**”.*

Ordlyden ”pligter, som tjenesten eller hvervet medfører” rummer den fundamentale beskrivelse af det, som ikke må tilsidesættes. Revisor har således pligt til at følge god revisorskik, men kan først straffes efter bestemmelsen, når der er tale om ”grov” eller ”gentagen” tilsidesættelse.

3.2. OFFENTLIGHEDENS TILLIDSREPRÆSENTANT³⁶

Begrebet ”offentlighedens tillidsrepræsentant” handler om revisors ansvar over for offentligheden, mens begrebet ”god revisorskik” handler om revisors adfærd ved udførelsen af opgaverne.

Kravet om, at revisor skal være offentlighedens tillidsrepræsentant ved udførelse af opgaverne blev indsat i Revisorloven i 1994. Om begrebet ”offentlighedens tillidsrepræsentant” fremgår i bemærkningerne til lovændringen i 1994: *”Begrebet har til formål at angive, at revisor ved udførelse af revision, der er egnet til fremvisning over for offentligheden eller kræves efter lovgivning, skal varetage hensynet til virksomhedens omverden, såsom myndigheder, medarbejdere, kreditorer, investorer...”* Det skal bemærkes, at revisor skal være særlig opmærksom på, at revisors erklæringer skal kunne anvendes og forstås korrekt over for en bredere personkreds, herunder af personer, der ikke har særlig kendskab til virksomheden.

Formålet med begrebet var blandt andet at understrege revisors uafhængighed. Af den gældende revisorlov fremgår det, at *”revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2.”*. De opgaver, der henvises til, er erklæringsopgaver med sikkerhed, som ikke er til virksomhedens eget brug. Dette betyder, at revisor ikke vil være offentlighedens tillidsrepræsentant, når han afgiver erklæringer uden sikkerhed eller ved varetagelsen af rådgivnings- eller konsulentopgaver.

³⁵ FSR 75 års jubilæumsskrift, 2000, s.28

³⁶ Afsnittet ”offentlighedens tillidsrepræsentant” af skrevet på baggrund af ”Indsigt i revisorloven”, KPMG, 2010, s. 120-128

Stk. 1, 1.pkt., fastslår, hvornår revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant: ”... revisor skal varetage hensyn til virksomhedens omverden såsom myndigheder, medarbejdere, kreditorer og investorer og være opmærksom på, at disse interessenter kan have modstående interesser i forhold til virksomhedens ledelse.”

Revisorloven slår med begrebet ”offentlighedens tillidsrepræsentant” fast, at ”revisor er forpligtet til at sætte sig ind i, hvilke behov de forskellige modtagere normalt måtte have. Hvor det må anses for at være i offentlighedens interesse generelt, skal denne interesse søges tilgodeset ved udformningen af revisors revisionspåtegninger og andre erklæringer med sikkerhed, selv om det – helt eller delvist – ikke tjener virksomhedsledelsens interesser.”

3.3. ANSVARFORDELING VEDRØRENDE OPKLARING AF BESVIGELSER³⁷

ISA 240 pålægger ikke entydigt revisor ansvaret for at opdage besvigelser. Det er virksomhedens ledelse, der har ansvaret for aflæggelsen af årsrapporten, og at dette sker i overensstemmelse med den relevante lovgivning og anden regulering på området. Når årsrapporten er udarbejdet, skal hvert medlem af ledelsen underskrive ledespåtegningen. Med underskriften erklærer det enkelte medlem, at årsrapporten er udarbejdet efter gældende lovgivning og regulering, samt at den giver et retvisende billede for virksomhedens finansielle situation.³⁸

Af ISA 240 afsnit 4 fremgår, at ”det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger både hos virksomhedens øverste og dens daglige ledelse” (det vil sige bestyrelsen og direktionen). Den øverste og den daglige ledelse har ansvaret for:

- At ledelsen lægger vægt på forebyggelse
- Skabelse af en virksomhedskultur bestående af ærlighed og etisk adfærd
- Tilsyn med at interne kontroller ikke tilsidesættes.

Denne ansvarstildeling er i overensstemmelse med selskabsloven § 115, som pålægger den øverste selskabsledelse at ”sikre en forsvarlig organisation af kapital selskabets virksomhed” og selskabsloven § 118, som inddrager direktionen i dette ansvar.

Fundamentet for en effektiv forebyggelse af besvigelser er et godt kontrolmiljø, hvor den daglige ledelse over for medarbejdere klart og tydeligt taler for en virksomhedskultur, hvor etisk og ærlig adfærd er i høj prioritet.

³⁷ Afsnittet skrevet på baggrund af M.B.Christensen, R.H.Kristensen&B.Warming-Rasmussen ”Revisors opklaring af besvigelser- læren af praksis”, s.18-23

³⁸ Lovbekendtgørelse nr. 323 af 11. april 2011 (Årsregnskabsloven), § 8 og § 9

3.4. REVISORS ANSVAR

Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser er defineret i ISA 240 afsnit 5: ”en revisor, der udfører en revision i overensstemmelse med ISA'erne, har ansvaret for at opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlige fejlinformation, hvad enten denne skyldes besvigelser eller fejl”.

Hvad høj grad af sikkerhed præcist dækker over, er der ikke noget specifikt svar på. Det kan fastslås, at der er tale om under 100 pct., da en sådan sikkerhed aldrig vil kunne opnås, da det vil kræve en fuldstændig revision og vil være alt for omkostningsfuldt for klienten. Graden af sikkerhed vil afhænge af opgavetypen samt omkostningen. Den sikkerhed, som revisor typisk giver, ligger et sted mellem 85-99 pct., og vil normalt regnes for at ligge mellem 90-95 pct. ved høj grad af sikkerhed.³⁹

For at opnå høj grad af sikkerhed er revisor ansvarlig for at udvise professionel skepsis under hele revisionsprocessen og tage højde for den daglige ledelses mulighed for at tilsidesætte kontroller.⁴⁰

Revisor er ikke og kan ikke blive gjort ansvarlig for forebyggelsen af besvigelser. En besvigelser kan være sket over flere år og i store selskaber være løbet op i to cifrede beløb uden at falde ind under væsentlighedsgrænsen. Og dette kan nok være svært at forstå af offentligheden.

En revision udført efter ISA'er omfatter sjældent undersøgelse af dokumenters ægthed.⁴¹ Revisor er ikke uddannet til at fastslå om dokumenter er forfalskede eller ej, og der er dermed intet krav i ISA 240 om, at revisor skal opdage forfalskede dokumenter. Men hvis revisor har mistanke om, at et dokument kan være forfalsket, stilles der krav om, at revisor foretager yderligere undersøgelser. Dette kan være indhentelse af bekræftelse fra tredjemand eller anvendelse af en ekspert til at vurdere dokumentets ægthed.

ISA 240 pålægger derimod klart revisor kommunikationspligter, hvis revisor opdager besvigelser.⁴² ”Afgørelsen af, hvilket ledelsesniveau der er det rette, kræver faglig vurdering og påvirkes af faktorer såsom sandsynligheden for en sammensværgelse samt arten og størrelsen af de formodede besvigelser. Sædvanligvis ligger det rette ledelsesniveau mindst et niveau over de personer, som tilsyneladende er involveret i de formodede besvigelser.” Problemet kan i sjældne tilfælde være, at øverste ledelsesniveau er involveret i besvigelsen. Her gælder ifølge Revisorlovens § 22 revisors anmeldelsespligt: hvis revisor har begrundet mistanke om, at der enten er tale om et betydeligt beløb, eller besvigelsen er af særlig

³⁹ Füchsel, Kim mfl. (2010), ”Revisors skriftlige erklæringer”, s. 44

⁴⁰ ISA 240, punkt A7

⁴¹ ISA 240, punkt A9

⁴² ISA 240, punkt A60

grov karakter, skal revisor sørge for, at hele ledelsen informeres. Herudover skal forholdet indføres i revisionsprotokollen. Har ledelsen ikke reageret på underretningen og senest 14 dage efter foretaget de fornødne skridt, har revisor pligt til at underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØIK).

Næste afsnit vil se nærmere på revisors ansvar i relation til besvigelser og se på, hvad der forventes af revisor i revisionsprocessen jf. ISA 240.

3.5. REVISORS ARBEJDHANDLINGER RETTET MOD RISIKOEN FOR BESVIGELSER⁴³

Som blev nævnt udfører revisor revision med henblik på at sikre, at regnskabet er uden væsentlige fejlinformation, hvad enten det skyldes fejl eller besvigelser. Det er valgt at gennemgå dette afsnit med udgangspunkt i nogle af de arbejdshandlinger, som revisor skal udføre ifølge ISA 240, og som er specielt rettede mod risikoen for besvigelser. Andre indledende faser, som f.eks. kundeaccept, opgaveaccept, planlægningsaktiviteter if. med fastlæggelse af væsentlighed osv., bliver ikke behandlet.

Revisionsprocessen ses som bestående af tre faser, der dækker over planlægning, udførelse samt dokumentation og rapportering. Det vist i figur 5.

Figur 5: revisors arbejdshandlinger i forbindelse med risikoen for besvigelser

Arbejde	Fase	Dokumentation
Drøftelse i opgaveteamet	Planlægning	Overordnet revisionsstrategi Revisionsplan Arbejdsplaner
Risikovurderingshandlinger	Planlægning/ risikovurdering	
Handlinger som følge af identificerede risici for væsentlig fejlinformation afledt af besvigelser	Udførelse af revision (løbende og statusrevision)	
Handlinger til imødegåelse af risici for ledelsens tilsidesættelse af interne kontroller	Udførelse af selve revision (løbende og statusrevision)	
Vurdering af revisionsbevis	Afsluttende revisionshandlinger	
Skriftlige udtalelser	Afsluttende revisionshandlinger	
Rapportering	Rapportering	

⁴³ Sumit Sudan, Martin Samuelsen osv. ”Revision i praksis”, 2013, s. 406-420

3.5.1. DRØFTELSE I OPGAVETEAMET

Revisors mål⁴⁴:

- ”At identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser”
- ”At opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis om de vurderede risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser ved at udforme og gennemføre passende reaktioner og”
- ”På passende vis reagere på besvigelser eller mistanke herom, som er konstateret under revisionen”

Opgaveteamet skal altid drøfte, hvor udsat virksomhedens regnskab er for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser.⁴⁵ Denne drøftelse kan eksempelvis finde sted på et planlægningsmøde og den skal bl.a. omfatte:

- Identificerede besvigelserisici
- Hvorvidt besvigelserisici påvirker regnskabet som helhed eller på revisionsmålsniveau
- Hvilke revisionsmål og tilhørende regnskabsposter der påvirkes
- Den planlagte revisionsstrategi- og plan til at imødegå besvigelserisici, herunder konkrete revisionshandlinger, der skal udføres.

I praksis er afholdelse af planlægningsmøder en af de vigtigste begivenheder i revisionen, hvor formålet er at dele viden på opgaveteamet, drøfte risici og fastlægge strategien. Disse planlægningsmøder behøver ikke altid at være af formel karakter. Det vigtige er, at der sker en løbende orientering og koordinering i opgaveteamet omhandlende risici, konklusioner og reaktioner.

3.5.2. RISIKOVURDERINGSHANDLINGER

For at opnå en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder intern kontrol, er det et krav at foretage en række risikovurderingshandlinger med henblik på at identificere risikoen for fejlinformation som følge af besvigelser. Disse handlinger danner grundlag for revisors revisionsplanlægning og revisionsstrategi. Risikovurderingshandlinger omfatter bl.a.:

⁴⁴ ISA 240.10

⁴⁵ ISA 240.15

- *Forespørgsler til den øverste ledelse, den daglige ledelse og ledende medarbejdere* om, hvorvidt de har kendskab til besvigelser, og hvorledes de i øvrigt vurderer risikoen for fejlinformationer i regnskabet som følge af besvigelser.⁴⁶ For at opnå en forståelse af den daglige ledelses vurdering af risikoen for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser og dennes holdning til at implementere kontroller til at forebygge og opdage besvigelser, skal revisor forespørge om følgende forhold:
 - Ledelsens vurdering af risikoen for besvigelser
 - Hvilke processer ledelsen har implementeret for identifikation af besvigelser og opfølgning herpå
 - Daglig ledelseskommunikation af processer for identifikation af – og opfølgning på – besvigelser til øverste ledelse
 - Kommunikation af holdninger og politikker til medarbejdere, samt
 - Faktiske identificerede risici og reaktionen herpå.

Denne information er relevant, således at revisor har forståelse for virksomhedens kontrolmiljø.

I relation til den øverste ledelse skal revisor opnå en forståelse af, hvorledes den øverste ledelse udøver sit tilsyn med den daglige ledelse, hvilket eksempelvis kan foretages ved gennemgang af referater af bestyrelsesmøder.

- Efter omstændighederne *forespørgsler til andre i virksomheden*. Bl.a. hvis revisor ønsker at få belyst risikoen for ledelsesbesvigelser. Andre eksempler i virksomheden, som revisor kan forespørge, er medarbejdere med forskellige beslutningskompetencer, interne juridiske rådgivere, medarbejdere involveret i godkendelse, behandling eller registrering af komplekse eller usædvanlige transaktioner.⁴⁷
- Ved udførelse af risikovurderingshandlinger skal revisor være opmærksom på informationer, som kan indikere besvigelser (*besvigelserfaktorer*). Disse indikationer opdeles efter typen af besvigelser, dvs. regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Besvigelserfaktorer relaterer sig til pres/incitament, mulighed og retfærdiggørelse (se afsnit 2.1.1). Som eksempel på en typisk besvigelserfaktor i den mindre virksomhed kan nævnes manglende funktionsadskillelse mellem likvidforvaltende, registrerende og kontrollerende funktioner.

⁴⁶ ISA 240.A18

⁴⁷ ISA 240.A16

- Revisor udfører i forbindelse med risikovurderingshandlingerne analytiske handlinger for at opnå en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder intern kontrol. I den forbindelse overvejer revisor, om der kan være *usædvanlige eller uventede relationer* i f.eks. udviklingstendenser, nøgletal m.v. Finder revisor ved analytiske handlinger ud af, at der i virksomheden er usædvanlige eller uventede relationer, skal der foretages en vurdering af, hvorvidt disse indikerer risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Disse relationer kan være mellem nærtstående parter, som er en ting revisor skal være særligt opmærksom på i forbindelse med besvigelserafdekningen.

3.5.3. HANDLINGER SOM FØLGE AF IDENTIFICEREDE RISICI FOR VÆSENTLIG FEJLINFORMATION AFLEDT AF BESVIGELSER

Det er et krav at revisor foretager identifikation og vurdering af væsentlige risici for besvigelser for hvert enkelt revisionsmål, fordelt på væsentlige transaktionsgrupper, balanceposter og oplysninger i regnskabet.⁴⁸

Det er et krav angående indregning af indtægter, at revisor som udgangspunkt vurderer, om der er en væsentlig besvigelserisiko relateret hertil. Revisor skal vurdere, hvilke indtægtskilder der er omfattet af denne risiko. Revisor kan dog vurdere, at en væsentlig besvigelserisiko for indregning af indtægter ikke er relevant, eksempelvis i de tilfælde, hvor indtægtskilden består af få simple transaktioner.

Revisor skal også være opmærksom på, at besvigelserisikoen kan øges, afhængig af hvilke type virksomheder der er tale om. Virksomheder, der håndterer mange kontanter i forbindelse med salg, kan eksempelvis have øget risiko for besvigelser relateret hertil. Derudover er risikoen også påvirket af, hvilket pres der ligger på virksomhedens ledelse til at vise gode resultater.

Hvis der identificeres risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser, skal revisor tilpasse sin overordnede revisionsstrategi- og plan.

Efter revisor har identificeret og vurderet de relevante væsentlige besvigelserisici, skal der udarbejdes en reaktion til at afdække disse risici. Revisors reaktioner afhænger af, hvilken type af risici der er tale om.

Revisors **generelle reaktioner på risici på regnskabsniveau** som følge af besvigelser kan være:⁴⁹

⁴⁸ ISA 315. 25

- Styrkelse af opgaveteamet med særlige kompetencer og mere erfarne medarbejdere samt forøget tilsyn med opgaveteamets arbejde
- Vurdering af, om virksomhedens valg og anvendelse af regnskabspraksis, særlig på områder med subjektive målinger (skøn) og komplekse transaktioner, kan tyde på regnskabsmanipulation som følge af den daglige ledelsens forsøg på at styre indtjeningen
- Uforudsigelighed ved revisionens gennemførelse, eksempelvis: substansrevision af regnskabsposter, som normalt ikke testes; ændring i tidsmæssig placering af revisionshandlinger; variation af stikprøvemetoder; udførelse af revisionshandlinger på forskellige lokaliteter (lageroptælling) eller udførelse af uanmeldte handlinger (beholdningseftersyn). Dvs. revisor kan ændre revisionshandlingens art, tidsmæssige placering eller omfang for at kunne håndtere de identificerede risici på revisionsmålsniveau.

Det er vigtigt, at de generelle handlinger udføres af personer med tilstrækkelig erfaring til at kunne håndtere opgaven set i forhold til, hvor stor risiko opgaven er forbundet med.

Reaktioner på risici på revisionsmålsniveau⁵⁰

Revisors reaktioner med henblik på at håndtere de vurderede risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser på revisionsmålsniveau kan omfatte ændringer af arten, den tidsmæssige placering og omfanget af revisionshandlinger på følgende måder:

- Arten af revisionshandlingen kan ændres, så den bedre imødegår den risiko, der er. Hvis revisor eksempelvis indhenter eksterne bekræftelser af om konkrete salgsaftaleforhold eksisterer, kan disse bekræftelser udvides til også at indeholde detaljer om eksempelvis eventuelle returnerings- og leveringsforhold.
- Den tidsmæssige placering kan ændres, hvis dette mindsker den identificerede risiko. Revisor kan eksempelvis lave fysisk lageroptælling så tæt på afslutningen af regnskabsperioden som muligt, i stedet for eksempelvis i midten af perioden, for at minimere risikoen for, at der manipuleres med beholdningen i tiden mellem optællingen og regnskabsafslutningen
- Revisor kan ændre omfanget af revisionshandlingen ved eksempelvis at forøge stikprøvestørrelsen. Det kan også være, at revisor, i stedet for at benytte sig af stikprøver på et givent område, vælger at teste hele populationen i stedet.

⁴⁹ ISA 240.29c og ISA 240, punkt A36

⁵⁰ ISA 240.30

3.5.4. HANDLINGER TIL IMØDEGÅELSE AF RISICI FOR LEDELSENS TILSIDESÆTTELSE AF INTERNE KONTROLLER

Revisor skal, ifølge standarden, på forhånd have en antagelse om, at indregning af indtægter er forbundet med besvigelserisici⁵¹, mens ledelsens mulighed for tilsidesættelse af interne kontroller er en risiko, der er i alle virksomheder, men hvor risikoniveauet kan variere.⁵²

Årsagen kan være, at ledelsen er den øverste beslutningstager i virksomheden og er ansvarlig for udarbejdelsen af årsregnskabet. Derfor har ledelsen i højere grad mulighed for at tilsidesætte de kontroller, som skal afdække fejl i regnskabet samt mulighed for at manipulere med regnskabsmaterialet. Selvom risikoen for, at ledelsen tilsidesætter kontroller, varierer fra virksomhed til virksomhed, antages det, at risikoen altid vil være til stede.

Uanset revisors vurdering af risiciene for den daglige ledelses tilsidesættelse af kontroller skal revisor:⁵³

- Teste om posterings i finansbogholderiet og andre justeringer er passende.
- gennemgå regnskabsmæssige skøn for manglende neutralitet og vurdere, om de forhold, der fører til den eventuel manglende neutralitet, er en risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser
- Revisor skal derudover foretage en bagudrettet gennemgang for at vurdere, hvorvidt de regnskabsmæssige skøn fra tidligere perioder peger på muligheden for besvigelser.
- vurdere om, at der er forretningsmæssige begrundelse for betydelige transaktioner, der ligger uden for virksomhedens normale drift

ISA 240 kræver, at revisor i sine tests udvælger posterings og justeringer, der er foretaget ved periodens afslutning, da det oftest er her, at disse vil forekomme. Revisor skal dog også overveje behovet for at teste posterings og justering i løbet af regnskabsperioden, da kravet omkring uforudsigelighed dermed opfyldes. Hvis ledelsen ved, hvilke posterings der testes, vil det være nemt at skjule besvigelser.

Revisor skal have et særligt fokus på regnskabsmæssige skøn, da dette er en af de måder, hvor ledelsen let kan manipulere med tallene på. At udarbejde et skøn kræver en god indsigt i virksomheden og dens forretningsmæssige område, hvorfor revisor skal benytte sine kompetencer og professionelle skepsis

⁵¹ ISA 240.26

⁵² ISA 240.31

⁵³ ISA 240.32

ved vurdering af disse. Revisor skal vurdere de af ledelsen fastsatte skøn, og vurdere hvorvidt der er risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Revisor skal derudover foretage en bagudrettet gennemgang for at vurdere, hvorvidt de regnskabsmæssige skøn fra tidligere perioder peger på muligheden for besvigelser.⁵⁴

Revisor skal vurdere usædvanlige transaktioner med det formål at fastslå, om de er forretningsmæssigt begrundet. Denne vurdering skal revisor foretage ud fra sit kendskab til virksomheden og dens omgivelser. Vurderingen er vigtig, da ledelsen kan benytte usædvanlige transaktioner til at udføre eller dække over besvigelser såvel regnskabsmanipulation som misbrug af aktiver.

3.5.5. VURDERING AF REVISIONSBEVIS⁵⁵

Når revisionen nærmer sig sin afslutning, skal revisor, baseret på de udførte revisionshandlinger, foretage en samlet vurdering af, om der er indikationer på uopdaget risiko for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Revisors vurdering omfatter samlet vurdering af, hvorvidt oplysninger i regnskabet er i overensstemmelse med indhentede oplysningerne samt revisors forståelse af virksomheden.

Denne vurdering anvendes også til at overveje, om der er indikationer på besvigelserisici, som kræver yderlige revisionshandlinger end dem, som allerede udført. Revisors vurdering af, om identificerede risici på revisionsmålsniveau fortsat er passende, herunder om der kræves yderlige revisionshandlinger til at imødegå besvigelserisici, omfatter:

- Samlet vurdering af, hvorvidt oplysninger i regnskabet er i overensstemmelse med det revisionsbevis, der er indhentet og gennemgået i forbindelse med revisionen, samt revisors forståelse af virksomheden
- Overordnede analytiske handlinger ved eller tæt på afslutningen af revisionen og overvejelse af, om der er indikationer på besvigelser
- Overvejelse af, om konstateret fejlinformation er indikation på besvigelser.

Hvis det i forbindelse med den samlede vurdering af revisionsbeviset blev konstateret, at regnskabet indeholder fejlinformation, væsentlig som uvæsentlig, og denne fejlinformation kan være resultat af

⁵⁴ ISA240, A46

⁵⁵ ISA 240. 34-37

besvigelser, skal revisor revurdere vurderingen af risici for væsentlig fejlinformation, samt overordnet revisionsstrategi- og plan.

Såfremt regnskabet er væsentlig fejlbehæftet som følge af besvigelser, kan konsekvenserne for revisionen være:

- Rapportering til den daglige ledelse, den øverste ledelse og offentlige instanser
- Modifikation af konklusionen eller supplerende oplysninger i revisors påtegning på årsregnskabet
- Fratrædelse som revisor for kunden

3.5.6. SKRIFTLIGE UDTALELSER⁵⁶

Revisor skal indhente skriftlige udtalelser fra den daglige ledelse og hvor relevant er fra den øverste ledelse i relation til deres ansvar og kendskab til besvigelser, at al viden er oplyst over for revisor. Ledelsens skriftlige udtalelse om dens kendskab til besvigelser vil som oftest indgå i ledelsens regnskabsberetning.

ISA 580 ”Skriftlige udtalelser” fungerer som et hjælpeværktøj for revisor med krav og vejledning. ISA 580 opstiller krav og giver vejledning om at indhente passende udtalelser fra den daglige ledelse og, hvor det er relevant, fra den øverste ledelse under revisionen om interne kontroller og besvigelser.

På grund af karakteren af besvigelser og de vanskeligheder, revisorer har med at opdage væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser, er det vigtigt, at revisor indhenter en skriftlig udtalelse fra den daglige ledelse og, hvor det er relevant, den øverste ledelse, som vil være en hjælp for revisor, såfremt revisor må blive indblandet i en retssag, fordi besvigelsen ikke blev opdaget.

3.5.7. RAPPORTERING

ISA 240 indeholder overordnede krav til revisors rapportering om besvigelser. I dette afsnit gennemgås disse krav kort. Revisor skal også være opmærksom på at overholde sine rapporteringsforpligtelser over for myndighederne. Disse uddybes i afsnit ” Kommunikation med lovgivende og kontrollerende myndigheder efter ISA 240”.

⁵⁶ ISA 240. 39 samt bilag 3, som indeholder flere eksempler (ISA 580, Skriftlige udtalelser)

3.5.7.1. KOMMUNIKATION MED DEN DAGLIGE LEDELSE OG DEN ØVERSTE LEDELSE EFTER ISA 240⁵⁷

Identificerer revisor en besvigelser eller har modtaget informationer, der kan indikerer, at der foreligger en besvigelser, skal revisor hurtigst muligt informere rette niveau i den daglige ledelse. Revisor skal foretage en faglig vurdering af, hvilket niveau der er det rette at rapportere til. Som oftest ligger det rette ledelsesniveau mindst et niveau over de personer, som revisor formoder, har været involveret i besvigelsen.

Hvis revisor har mistanke om, at besvigelserne involverer den daglige ledelse, skal revisor underrette den øverste ledelse herom og sammen med denne drøfte arten, den tidsmæssige placering og omfanget af revisions handlinger, der er nødvendige for at afslutte revisionen.

Ud over at informere den daglige ledelse skal revisor hurtigst muligt informere den øverste ledelse om besvigelser, medmindre samtlige medlemmer af den øverste ledelse er involveret i virksomhedens drift, og forholdet kan henføres til:

- a. Den daglige ledelse
- b. Medarbejdere, der har en vigtig rolle i den interne kontrol, eller
- c. Andre, når besvigelsen resulterer i væsentlig fejlinformation i regnskabet.

Kommunikationen med den øverste ledelse kan være både skriftlig og mundtlig. Ved kommunikation til den øverste ledelse kan ISA 260⁵⁸ ”Kommunikation med den øverste ledelse” være en hjælp.

ISA 260 hjælper revisor med sine overvejelser omkring, hvilken kommunikationsform der skal benyttes.

3.5.7.2. KOMMUNIKATION MED LOVGIVENDE OG KONTROLLERENDE MYNDIGHEDER EFTER ISA 240⁵⁹

Hvis revisor har konstateret en besvigelser eller har mistanke herom, skal revisor afgøre, om der er pligt til at rapportere forholdet eller mistanken til en ekstern part i forhold til virksomheden. Revisor skal i denne forbindelse være bekendt med gældende lovgivning om rapportering til myndighederne.

⁵⁷ ISA 240.40-43

⁵⁸ ISA 260, Kommunikation med den øverste ledelse

⁵⁹ ISA 240.43

Revisor er underlagt en tavshedspligt over for kunden. Denne tavshedspligt kan dog i visse juridiske tilfælde brydes, når der er tale om besvigelser. Det fremgår direkte af punkt 43 i ISA 240, at revisors juridiske ansvar under visse omstændigheder kan tilsidesætte tavshedspligten.

Det anføres, at rapportering til myndigheder afhænger af det enkelte lands lovgivning. I nogle lande har revisor pligt til at kommunikere med myndighederne. Derudover skal fejlinformation, hvor ledelsen ikke reagerer og retter forholdet, i visse lande rapporteres til myndighederne.

I dansk lovgivning er revisors rapporteringspligt til myndighederne i forbindelse med besvigelser reguleret af Revisorlovens § 22 (rapportering om økonomiske forbrydelser), Erklæringsbekendtgørelse § 7, stk. 2 (pligt til at afgive supplerende oplysninger, når ledelsen kan ifalde erstatnings- eller strafansvar), og Hvidvaskloven § 4 (som ikke bliver behandlet i denne afhandling).

- Erklæringsbekendtgørelse § 7, stk. 2

Revisor skal afgive en supplerende oplysning i revisionspåtegningen om alle situationer, hvor medlemmer af ledelsen kan ifalde erstatnings- eller strafansvar. Som hovedregel er der intet væsentlighedsniveau.

- Revisorloven § 22

Når revisor har indset, at ledelsen begår eller har begået økonomiske forbrydelser i tilknytning til udførelsen af deres hverv, hvor forbrydelsen vedrører betydelige beløb eller af grov karakter, skal revisor straks underrette hvert enkelt medlem af ledelsen herom. Revisor indfører en underretning i revisionsprotokollen til virksomhedens ledelse. Revisor skal eventuelt underrette Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØIK), hvis ledelsen ikke har reageret på revisors underretning inden for 14 dage. Finder revisor, at en underretning til ledelsen ikke vil forhindre den igangværende kriminalitet, skal revisor straks underrette SØIK.

Revisor skal være opmærksom på, at de regelsæt er udformet uafhængigt af hinanden og uden hensyntagen til revisionsstandarderne. Revisor skal derfor rapportere efter hvert regelsæt.

3.5.7.3. FRATRÆDELSE SOM FØLGE AF BESVIGELSER⁶⁰

Når revisor får mistanke om besvigelser begået af ledelsen og eventuelt også får bekræftet disse, giver det som udgangspunkt anledning til en overvejelse af, om revisor skal fratræde opgaven.

⁶⁰ ISA 240.38

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

Af kommentarerne til Revisorloven § 22 fremgår det, at udgangspunktet er, at revisor ikke skal fratræde, men forblive på sin post og varetage opgaven som offentlighedens tillidsrepræsentant. Der er ikke noget forbud mod at fratræde, og ofte vil det være en mulighed for revisor, hvis revisor:

- Ikke kan stole på ledelsen
- Hvis ledelsen ikke foretager afhjælpende handlinger vedrørende besvigelser, eller
- Hvis revisor mener, der er risiko og bevis for, at der er væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser

ISA 240⁶¹ omfatter også nogle eksempler på usædvanlige omstændigheder, som kan opstå og rejse tvivl om revisors mulighed for at fortsætte opgaven:

- virksomheden foretager ikke de afhjælpende handlinger vedrørende besvigelser, som revisor anser for påkrævede under de givne omstændigheder, selv hvor besvigelsen ikke er væsentlig for regnskabet
- revisors overvejelse af risiciene for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser og resultaterne af revisionstestene indikerer en betydelig risiko for væsentlige og altomfattende besvigelser
- revisor nærer betydelig bekymring med hensyn til den daglige eller øverste ledelses kompetence og integritet.

Det kan være svært at vurdere, hvornår det er en korrekt beslutning af fra revisor at fratræde. Dette vil til enhver tid være en subjektiv vurdering fra revisors side.

⁶¹ ISA 240.A54

3.6. OPSUMMERING AF ISA 240

ISA 240 omhandler revisors ansvar i forhold til besvigelser ved revision af regnskaber. Revisors mål jf. ISA 240 går på, at revisor skal identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser. Revisor skal opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis om de vurderede risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser, samt reagere på besvigelser, som er konstateret under revisionen.

Ifølge standarten er det virksomhedens øverste og daglige ledelse, der bærer ansvaret for at forebygge og identificere besvigelser. Det er ledelsens ansvar at forebygge og opfange besvigelser igennem: tilrettelæggelse af en forsvarlig organisation; tilfredsstillende bogføring og regnskabsaflæggelse; etablering af procedurer for risikostyring og interne kontroller. Revisor skal opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed er uden væsentlig fejlinformation, hvad enten det skyldes besvigelser eller fejl.

Revisor skal være opmærksom på forhold hos kunden, der kan indikere besvigelser, og skal i denne forbindelse overveje ”besvigelsestrekanten”.

Der er altid en forhåndsantagelse om, at der er en besvigelserisiko tilknyttet indregning af indtægter. Revisor kan godt afkræfte tilstedeværelse af denne risiko, men skal dokumentere sine overvejelser.

Nogle af de arbejdshandlinger, som revisor skal udføre if. ISA, er specielt rettede mod risikoen for besvigelser.

Opgaveteamet skal drøfte overvejelser, hvor udsat virksomhedens regnskab er for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Endvidere skal revisors udføre også en række risikovurderingshandlinger med henblik på at identificere risikoen for fejlinformationer som følge af besvigelser. En del af disse risikovurderingshandlinger er, at foretage forespørgsler til ledelsen, efter omstændighederne forespørgsler til andre i virksomheden, vurdering af usædvanlige eller uventede reaktioner ved udførelsen af analytiske handlinger.

Forespørgsler til den øverste ledelse, den daglige ledelse og ledende medarbejdere skal omfatte, hvorvidt de har kendskab til besvigelser, og hvordan ledelsen vil afdække de identificerede risici for besvigelser.

På baggrund af risikovurderingshandlinger vurderer revisor tilstedeværelsen af besvigelserisikofaktorer.

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

Professionel skepsis er et vigtigt karaktertræk hos en revisor og betyder, at revisor skal udvise professionel skepsis gennem hele revisionen.

Det forventes ikke at revisor foretager kontrol af dokumenters ægthed, da revisor ikke har til ansvar at opdage forfalskninger. Revisor har dog ansvar for at iværksætte yderligere undersøgelser, hvis revisor får anledning til at tro, at dokumentet er falskt.

Revisor har pligten til at rapportere om besvigelser til ledelsen og/eller til offentlige myndigheder i Erklæringsbekendtgørelsen, Revisorloven og Hvidvaskloven.

Ved mistanke eller konstatering af besvigelser begået af ledelsen giver dette som udgangspunkt anledning til at overveje, om revisor skal fratræde opgaven.

4. EMPIRISK DEL

4.1. TILSYN OG SANKTIONER⁶²

Formålet med denne redegørelse er, at få et indblik i aktiviteterne i det offentlige tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder, som er relevant til senere analyse af en række kendelser.

Baggrunden for oprettelsen af et egentligt offentligt tilsyn er den internationale udvikling og fællesskabsretlige krav om public oversight – offentligt tilsyn – på revisorområdet. Der har i en længere årrække været et stigende globalt fokus på retvisende regnskaber. Med virksomhedernes grænseoverskridende aktiviteter vokser behovet for at kunne stole på regnskabsoplysningerne. Som offentlighedens tillidsrepræsentant spiller revisor således en meget central rolle, idet revisor kontrollerer regnskabernes rigtighed.

Formålet med tilsynet med revisorer er i sidste ende at sikre og løfte kvaliteten af den revision, som revisor foretager og dermed medvirke til at forøge tilliden til virksomhedernes regnskaber.

Konkret kræver EU's 8. direktiv om lovpligtig revision⁶³ (også kaldet 8. direktiv), at der i hvert land etableres et offentligt tilsyn med alle godkendte revisorer og revisionsvirksomheder. Direktivet foreskriver de krav, der stilles til et offentligt tilsyn i EU-/EØS-landene⁶⁴, og er implementeret i dansk ret i den nugældende revisorlov⁶⁵. Reglerne om det offentlige tilsyn er samlet i revisorlovens kapitel 9 (§§ 32-50).

Med revisorloven 2008 er der kommet en tretrinnskontrol med revisorerne.

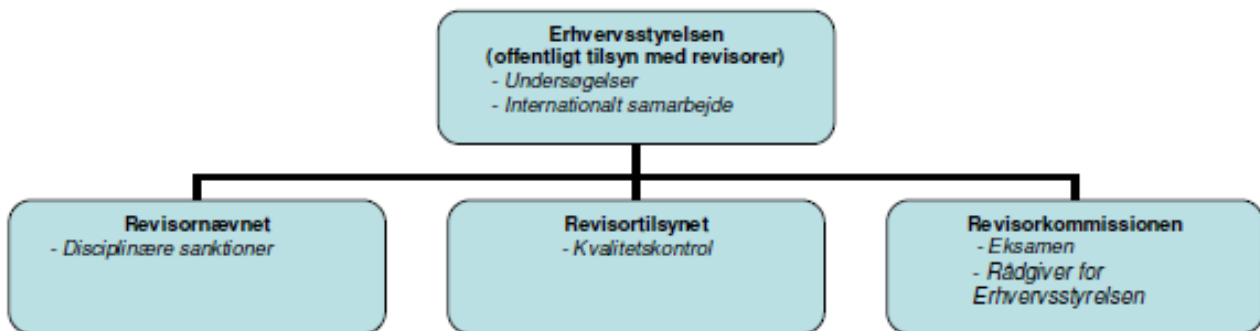
- Erhvervsstyrelsen, som øverste ansvarlige for tilsynet med revisorer og revisionsvirksomheder, kan dermed nu foranstalte særlige undersøgelser.
- Revisortilsynet, som skal sikre, at revisorerne løbende underkastes kvalitetskontrol.
- Revisornævnet som kan ikende sanktioner.

⁶² Afsnittet af skrevet på baggrund af ” Det offentlige tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder”, www.eogs.dk, redegørelse 2008-2009

⁶³ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, EU-Tidende L157, af 9.6.2006, s. 87–107

⁶⁴ EØS-landene er Norge, Island og Liechtenstein

⁶⁵ Lov nr. 468 af 17. juni 2008 om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder

Figur 6: Tilsynssystemet

Kilde: redegørelse 2013

4.1.1. ERHVERVSSTYRELSEN⁶⁶

Revisorloven⁶⁷ giver Erhvervsstyrelsen rollen som den overordnede ansvarlige tilsynsmyndighed, dvs. Erhvervsstyrelsen er ansvarlig for tilsynet med revisorer og revisionsvirksomheder, hvilket ifølge stk. 2 betyder, at Erhvervsstyrelsen er ansvarlig for tilsynet med eksamen og efteruddannelse, kvalitetskontrol, undersøgelser, disciplinære sanktioner og samarbejdet og udveksling af oplysninger med andre landes kompetente myndigheder. Erhvervsstyrelsen har derfor adgang til at indhente de nødvendige oplysninger hos Revisorkommissionen, Revisornævnet eller Revisortilsynet. Erhvervsstyrelsen kan nu også som led i tilsynet foretage egentlige undersøgelser, hvis styrelsen har vurderet, at der er risiko for, at revisorlovgivningen enten er eller vil blive overtrådt.

Erhvervsstyrelsen har til opgave at nedsætte Revisorkommissionen, Revisortilsynet og Revisornævnet, udpege deres medlemmer og uafhængige formand, fastsætte deres forretningsorden og retningslinjer for deres virke. Endvidere fungerer Erhvervsstyrelsen som sekretariat for disse, men kan ikke blande sig i disse organers konkrete afgørelser.

4.1.2. REVISORTILSYNET⁶⁸

Revisortilsynet varetager den regelmæssige kontrol med kvaliteten af revisionsvirksomhedernes arbejde. Revisionsvirksomhederne kvalitetskontrolleres mindst hvert 6. år. Hvis revisionsvirksomheden afgiver erklæringer for virksomheder af offentlig interesse, jf. revisorlovens § 21, stk. 3, kontrolleres den dog hvert 3. år.

⁶⁶ Danske perspektiver på revisorer, s.68

⁶⁷ RL § 32 stk. 1

⁶⁸ En nærmere beskrivelse findes her: www.revisortilsynet.dk

Revisortilsynet består af to statsautoriserede og to registrerede revisorer, fire repræsentanter for regnskabsbrugerne samt en formand. Formanden og repræsentanterne for regnskabsbrugerne skal være uafhængige af branchen, således at flertallet af Revisortilsynet er uafhængige af branchen.

Kvalitetskontrollen omfatter en vurdering af revisionsvirksomhedens kvalitetsstyringssystem, samt om revisionsvirksomhederne lever op til revisorlovens krav om uafhængighed og kvalitet, når der afgives erklæringer med sikkerhed.

Selve kvalitetskontrollen af den enkelte revisionsvirksomhed udføres af kvalitetskontrollanter, der er godkendt af Revisortilsynet. I revisionsvirksomheder der er omfattet af revisorlovens § 21, stk. 3 udføres kvalitetskontrollen af kvalitetskontrollanter, der er ansat i Erhvervsstyrelsen.

Revisortilsynet er ikke noget klageorgan, og tilsynet har ingen kompetence til at fastlægge krav til god revisorskik eller fortolke love med tilhørende bekendtgørelser, da disse opgaver tilkommer Revisornævnet og Erhvervsstyrelsen.

4.1.3. REVISORNÆVNET

Revisornævnet behandler klage over, at en statsautoriseret eller registreret revisor ved udøvelsen af sin virksomhed har tilsidesat de pligter, som stillingen medfører. Det slås dog fast, at klager der vedrører revisors honorar og kollegiale sager, ikke skal behandles i Revisornævnet, her henvises i stedet til Responsumudvalget i Foreningen af Statsautoriserede Revisorer.

Revisornævnet består af en formand, 2 næstformænd og 12 andre medlemmer⁶⁹, hvoraf tre er registrerede revisorer, tre statsautoriserede revisorer samt seks repræsentanter for regnskabsbrugerne. Formanden, næstformændene og regnskabsbrugerne skal være uafhængige af branchen, således at flertallet af Revisornævnet er uafhængige af branchen. Formanden er dommer.

Revisornævnet kan tildele en advarsel eller en bøde med et maksimum på kr. 300.000, såfremt der er tale om en sag mod revisor personligt, og en disciplinær bøde på ikke over kr. 750.000 for lovovertrædelser, hvor revisionsfirmaet er indklaget. I alvorlige tilfælde frakendes revisor og revisionsvirksomheder godkendelsen.

⁶⁹ En nærmere beskrivelse findes her: www.disciplinaernaevnet.dk

4.1.4. REVISORKOMMISSIONEN⁷⁰

Revisorkommissionen fungerer som rådgivende organ for Erhvervsstyrelsen ved administrationen af revisorloven samt i forbindelse med fastsættelse af kravene til uddannelse og efteruddannelse og afholder endvidere revisoreksamen.

Revisorkommissionen består af en formand, tre statsautoriserede og to registrerede revisorer, to forretningskyndige samt tre særligt sagkyndige inden for skatteret, skifteret og nationaløkonomi.

4.1.5. RESPNSUMUDVALGET I FORENINGEN AF STATSAUTORISEREDE REVISORER

Responsumudvalget afgiver udtalelser, eller responsa, i forespørgsler vedrørende god revisorskik på vegne af FSR - danske revisorer. Udvalget er alene et fagligt udvalg og ikke et dømmende udvalg. Udvalget er således ikke en del af det for revisorer gældende disciplinærsystem.

Responsumudvalget afgiver vejledende svar på spørgsmål af generel og principiel betydning om praksis inden for den statsautoriserede revisors virksomhedsområde. Responsumudvalget afgiver udtalelser om spørgsmål, der bliver forelagt udvalget af domstolene, de offentlige myndigheder og af foreningens medlemmer. Forelægges sager af andre, afgør udvalget selv, om det vil tage sagen op til realitetsbehandling. I praksis er det dog sjældent forekommet, at udvalget afviser en velbegrundet forespørgsel. Det er dog en forudsætning, at forespørgslen har en retlig interesse i sagen.

Til forskel for de ovenfor omtalte Revisornævnet, som er udtryk for ”bundgrænsen for det acceptable”, er responsa er udtryk for opfattelsen af, hvorledes Responsumudvalget finder, at revisor bør handle.

⁷⁰ En nærmere beskrivelse om Revisorkommissionen findes på Erhvervsstyrelsens hjemmeside, eogs.dk: <http://www.eogs.dk/sw27859.asp>

4.2. GENNEMGANG AF BESVIGELSESSAGER

Dette afsnit vil indeholde en gennemgang af adskillige afgørelser fra Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget for en periode fra 01-01-2010 til 31-12-2014, hvor besvigelser er som hovedelement. Formålet med denne gennemgang er først og fremmest at få praktisk indblik i revisors ansvar ud fra besvigelssager, som bliver behandlet af Revisornævnet og Responsumudvalget. Desuden diskuterer man om, hvorvidt forventningskløften eksisterer mellem revisor og interessenterne og, hvad evt. årsagerne kan være hertil.

4.2.1. REVISORNÆVNETS KENDELSER

2010

Nævnet har i 2010 afholdt i alt 14 møder og afsluttet i alt 96 sager.

Årstal	Antal modtagende sager	Antal afsluttede sager	Pålagt bøder, kr.	Relevant til afhandlingens problemformulering
2010	127	96	2.700.000	Sag 46/2009 (22. okt. 2010)

Tabel 1. Statistik i 2010

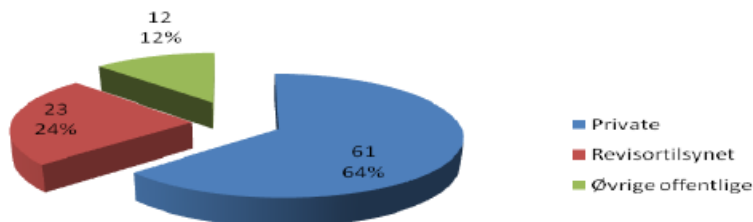

Diagram 1: Afsluttede sager i 2010 fordelt på klager⁷¹

Ud fra diagrammet 1 kan man se, at 64 % af afsluttede sager i 2010 er indtaget på klager fra private, 24 % fra Revisortilsynet og 12 % fra øvrige offentlige.

⁷¹ Årsberetning af Revisornævnet, 2010

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

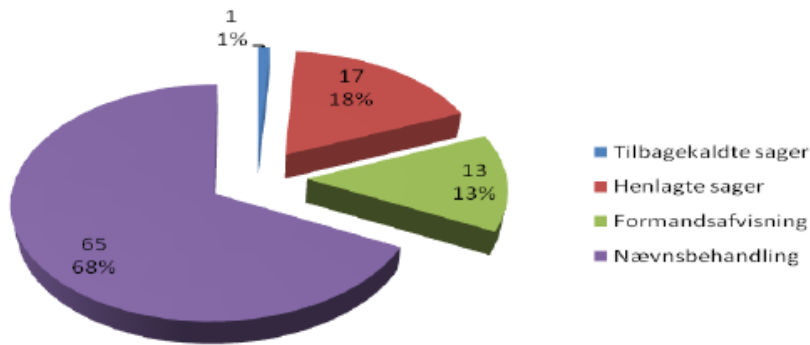

Diagram 2: Fordeling af afsluttede sager i 2010

Ifølge statistikken i diagrammet 2 er det 68 % af afsluttede sager, der bliver behandlet af Nævnet, 13 % af sager bliver afvist af formanden, 17 % er henlagte sager og kun 1 % af sager, som bliver tilbagekaldt.

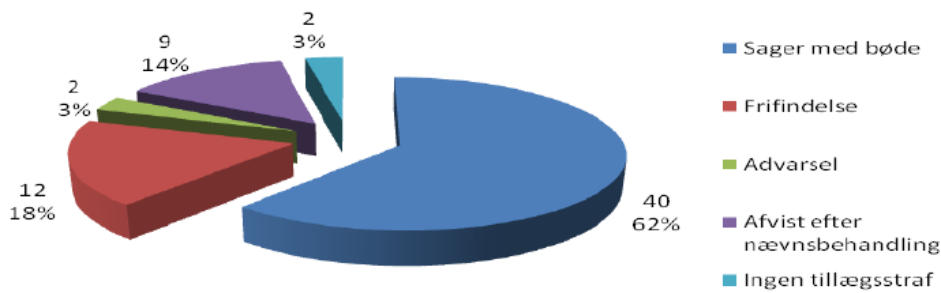

Diagram 3: Fordeling på afgørelser i de nævnsbehandlede sager i 2010

Diagrammet 3 viser, at 62 % af afgørelser i de nævnsbehandlede sager endte med en bøde, 18 % af afgørelser endte med frifindelse og 14 % afgørelser endte med afvisning efter nævnsbehandling.

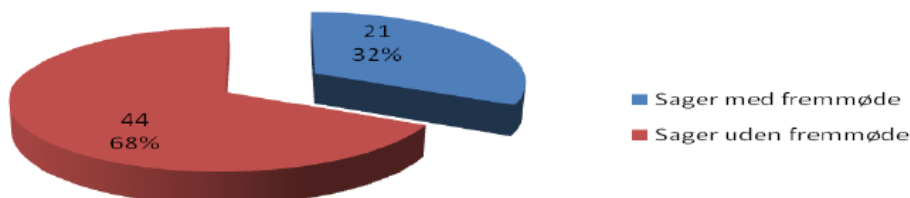

Diagram 4: Nævnsbehandlede sager med og uden fremmøde i 2010

Ifølge diagrammet 4 68 % af nævnsbehandlede sager var uden fremmøde og 32 % sager med fremmøde.

4.2.1.1. KENDELSE AF 22. OKTOBER 2010 I SAG 46/2009⁷²

Klagen drejer sig om, hvorvidt en revisor har tilsidesat god revisorskik i forbindelse med revision og bogføring, herunder ved at have undladt at afstemme konto for kasse og bank.

En tandlæge havde benyttet den indklagede revisor for regnskabsårene 2007 og 2008. Revisoren havde medvirket ved omdannelse af tandlægevirksomheden til et ApS pr. 1. januar 2007 og havde ud over revision også ydet assistance med bogføring og udarbejdelse af selvangivelse.

Nogle måneder efter, at revisor i maj 2009 havde opsagt samarbejdet og var fratrådt, opdagede tandlægen, at en medarbejder havde begået svindel/tyveri i alt for ca. 678.000 kr. i årene 2007, 2008 og 2009. Forholdet var sket på den måde, at medarbejderen havde bogført indbetalinger direkte i banken og ikke i kassen. Derved stemte kassen, selv om kontanter var fjernet. Imidlertid stemte kassen ikke i forhold til banken. Tandlægen mente derfor, at revisoren burde have opdaget forholdet.

Parternes bemærkninger:

Klager har gjort gældende, at revisorerne arbejde er under al kritik og ikke honorarværdigt. Indklagedes revisions virksomhed har i perioden for 2008 foretaget både bogføring og revision. Derfor spurgte klager til revisoren pr. mail til differencer mellem den af revisoren opgjorte omsætning og den omsætning, der fremgår af klagers faktureringsystem. Svaret var, at der ikke var tale om andet end periodiseringer. Efterfølgende har det vist sig, at revisoren ikke har foretaget afstemninger af kasserapporter samt, at der har været indberettet forkerte omsætningstal til Skat.

Revisoren oplyste, at selskabet havde to forskellige registreringssystemer – et faktureringsystem og patientregistreringssystem, der blev ført af selskabets personale. Fakturaer blev udskrevet fra faktureringsystemet, og indbetalinger fra patienter blev registreret i patientregistreringssystemet. Systemet var ikke integreret med finansbogføringen, derfor forelå der adskillige fejlmuligheder og risici. Blandt andet risiko for, at en medarbejder kunne tilbageholde en indbetaling (besvigelse) og undlade at sætte denne indbetaling ind i banken. Den manglende kontrol fra selskabets ejers side medførte til, at der opstod fejlmuligheder og risici i selskabet.

⁷² <https://erhvervsstyrelsen.dk/revisor-kendelser>

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

Revisornævnets begrundelse og afgørelse:

Da revisor ud over revision også havde påtaget sig bogføringsopgaven, anså nævnet sig for kompetent til at behandle klagen over den bogføring, der dannede grundlag for revisionserklæringen.

Nævnet lagde til grund, at revisoren ikke på noget tidspunkt havde foretaget afstemning mellem bank og kasse. Til revisors oplysning om, at ansvaret for foretagelsen af denne afstemning påhvilede tandlægen og ikke ham, bemærkede nævnet, at revisor var klar over, at der kunne være problemer ved de to adskilte systemer, og at revisor derfor havde handlet i strid med god revisorskik. Herefter, og da den manglende afstemning havde bevirket, at årsrapporterne ikke var retvisende, fordi omsætningen ikke var afstemt til patientsystemet, blev revisor pålagt en bøde på 50.000 kr.⁷³

2011

Nævnet modtog i alt 132 sager i 2011. 2011 blev det første år, hvor alene klagerne fra Revisortilsynet og Erhvervsstyrelsen (tidligere Erhvervs og Selskabsstyrelsen) til sammen udgjorde mere end halvdelen af alle indkomne sager. Nævnet har i 2011 afgjort 93 sager. Det er dermed lykkedes i det store og hele at holde den produktivitet, der også var kendetegnende for 2010, hvor der blev afgjort 96 sager.⁷⁴

Årstal	Antal modtagende sager	Antal afsluttede sager	Pålagt bøder, kr.	Relevant til afhandlingens problemformulering
2011	132	93	2.645.000	Sag 23/2010 (29.juni 2011)

Tabel 2: Statistik i 2011

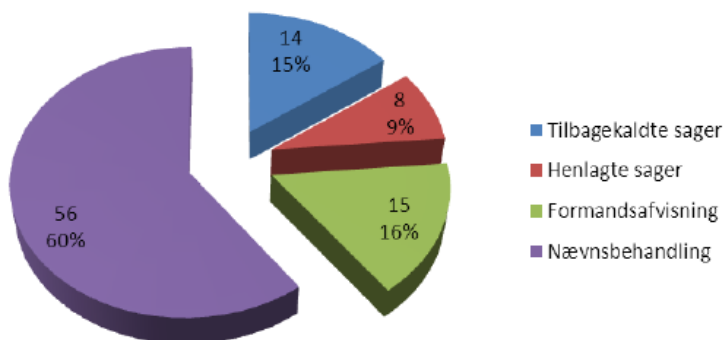

Diagram 5: Fordeling af afsluttede sager i 2011

⁷³ Revisornævnets Årsberetning 2010

⁷⁴ Revisornævnets årsberetning 2011

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

Ud fra diagrammet 5 kan man se, at 60 % af afsluttede sager bliver nævnsbehandlet, og kun 9 % af sager er henlagt.

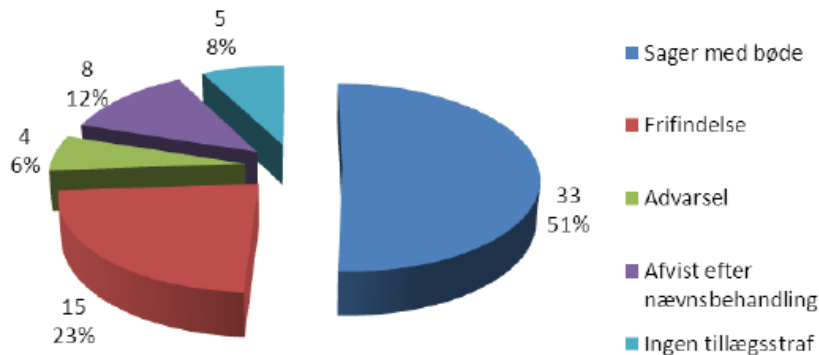

Diagram 6: Fordeling på afgørelser i de nævnsbehandlede sager i 2011.

Diagrammet 6 viser, at 51 % af de nævnsbehandlede sager i 2011 endte med en bøde, 23 % med frikendelse af revisor og 6 % med advarsel.

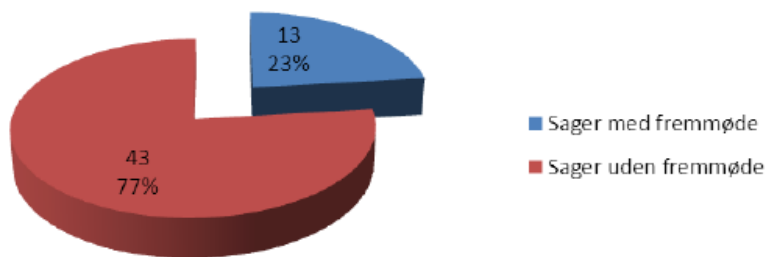

Diagram 7: Nævnsbehandlede sager med og uden fremmøde i 2011

Ifølge diagrammet 7: 77 % af sager var afsluttet uden fremmøde og 23 % med et møde.

4.2.1.2. KENDELSE AF 29. JUNI 2011 I SAG 23/2010

Klagen drejer sig om overholdelse af god revisorskik. Revisor havde påtegnet et selskabs årsrapport for 2008, hvor selskabets hovedaktivitet var at levere tekniske løsninger til offentlig transport.

Selskabet havde konstateret, at direktøren havde begået underslæb over for selskabet, og indklagede derfor revisoren for ikke at have opfyldt sine forpligtelser som revisor.

Indklagede har præciseret klagen i fire klagepunkter:

1. Manglende agtpågivenhed i forbindelse med revision vedrørende afdækning af besvigelsesrisiko.
2. Manglende agtpågivenhed i forbindelse med assistance med bogføring, herunder udlevering af bogføringsmateriale
3. Manglende aftalegrundlag vedrørende udført arbejde.
4. Passivitet i relation til efterforskning vedrørende besvarelse af rejste spørgsmål.

Parternes bemærkninger:

Selskabet har oplyst, at de er blevet udsat for groft underslæb af selskabets daværende direktør og en medaktionær, som har bortskaffet og slettet det meste af selskabets arkiver. Samlet risikerer selskabet et tab til ca. 3 mio. kr.

Ad klagepunktet manglende agtpågivenhed vedrørende afdækning af besvigelse.

Klager har bekræftet, at revisoren har et skærpet ansvar, når der er konstateret besvigelser i forbindelse med et årsregnskab. Der er i den konkrete sag konstateret svigagtige handlemåder fra selskabets daværende direktør og samarbejdspartner. Selskabet mente, at revisoren burde have opdaget besvigelse ud fra meget store honorarudbetalinger til den tidligere direktør, manglende lageropgørelser, ekstremt store udokumenterede vareindkøb, fejl i momsangivelser samt manglende bilag.

Ad klagepunktet: Manglende aftalegrundlag vedrørende udført erklæringsarbejde.

Selskabet kunne ikke finde dokumentation for udført revision, herunder fakturaer, eller egentlige aftale dokumenter mellem selskabet og revisorvirksomheden. Der er alene uspecificerede regninger på ekstremt store beløb. Selskabet har endvidere anført, at revisoren har afbrudt samarbejdet, selv om vedkommende havde fået betalt hele honorarkravet. Selskabet mener også, at revisoren har udvist passivitet, fordi de indklagede ikke har medvirket ved opklaring af besvigelsesforholdene.

Revisoren har oplyst, at revisionsvirksomheden var i fortrolig dialog om selskabets drift og økonomiske fremtid med de aktionærer, som siden har medvirket til underslæb. Det bliver bemærket, at klagen fremstår uklar og upræcis for revisoren, bl.a. for hvilke uregelmæssigheder og hvornår de anførte uregelmæssigheder har fundet sted, og for hvilken periode det manglende materiale vedrører. Indklagede har i den forbindelse gjort gældende, at punkterne 2 (assistance med bogføring i 2009) og 4 (passivitet vedrørende efterforskning og besvarelse i relation til besvigelser) ikke vedrører erklæringsarbejde, men rådgivningsarbejde, hvorfor disse klagepunkter bør afvises.

Ad klagepunktet manglende agtpågivenhed vedrørende afdækning af besvigelse.

Revisionen var udført i overensstemmelse med gældende lovgivning. Der er i forbindelse med planlægningen af revisionen sket overvejelser om mulige indikationer for besvigelser, herunder usædvanlige transaktioner, hvilket ikke blev fundet. Selskabet havde på det tidspunkt en positiv udvikling i såvel aktivitet som indtjening. Endvidere blev – hvilket var væsentligt – bogføringen for 2008 varetaget af N, som er klagers far, med bistand fra klager selv. Ledelsen af selskabet blev spurgt, om man var bekendt med besvigelser, hvilket ikke var tilfældet.

Ad klagepunktet: Manglende aftalegrundlag vedrørende udført erklæringsarbejde.

Revisor har anført, at revisionselskabet siden den 10. juni 2006 blev valgt på generalforsamling som selskabets revisor og dette danner grundlaget for revisionsarbejde i forbindelse med årsrapporten.

Vedrørende mistanken om strafbare forhold begået af selskabets tidligere direktør oplyste revisoren, at han ikke fik at vide, at anpartsselskabets tidligere direktør var mistænkt for underslæb. Indklaget direktør har besvaret en række spørgsmål stillet af anpartsselskabets ledelse både vedrørende revision og for bogføringen.

De indklagede har vedrørende deres fratrædelse som revisor er oplyst, at det er sket, fordi der mellem klager og indklagede er opstået et mistillidsforhold, som betyder at indklagede ikke kan fortsætte som revisor. Revisor har meddelt sin fratræden såvel mundtligt som skriftligt med angivelse af begrundelse.

Indklagede har vedrørende honorar for udført arbejde oplyst, at der er fremsendt fakturaer både til selskabet og til klager vedrørende revisionen, som bliver betalt.

Revisornævnets begrundelse og afgørelse:

Indledningsvis bliver det bemærket, at en klager ikke kan overlade det til Revisornævnet at udforme de enkelte klagepunkter ud fra f.eks. en beskrivelse af et sagsforløb eller i form af generelle vendinger om utilfredshed, passivitet og lignende. De indklagede revisorer ville ikke have rimelig mulighed for at varetage deres eventuelle forsvar overfor den rejste klage, og det ville i realiteten være Revisornævnet, der fremstod som de indklagedes egentlige modpart, hvilket ville anfægte Revisornævnets status som et af parterne uafhængigt klagenævn.

Klageskrivelserne i denne sag er formuleret i generelle vendinger, og Nævnet har derfor – som det uafhængige organ – i det væsentlige behandlet klagepunkterne i den form, som selskabet har konkretiseret disse i sit første svarskrift.

Indledningsvis bliver det også bemærket, at Nævnets kompetence omfatter alene revisors afgivelse af revisionspåtegning på regnskaber og andre erklæringer med sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvergiverens eget brug. Nævnet kan således ikke tage stilling til erstatningskrav, honorarspørgsmål, rådgivning eller andre former for adfærdsklager.

Efter revisorloven forarbejder Nævnet ”hele processen fra opdragets givelse over de enkelte undersøgelser til den endelige erklæring”. På denne baggrund finder Revisornævnet, at Nævnet ikke kan påkende den del af klagen, hvor revisor ikke har afgivet erklæring, idet assistancen med bogføringsopgaven ikke førte frem til en revisorpåtegning for regnskabsåret, og idet assistancen var til internt brug. Derfor afvises denne del af klagen.

Vedrørende klagen over, at indklagede statsautoriserede revisor var passiv i relation til en efterforskning – finder Revisornævnet, at denne klage må karakteriseres som en adfærdsklage – og ikke en klage over den afgivne erklæring. Derfor afvises også denne del af klagen.

Ad klagepunktet manglende agtpågivenhed vedrørende afdækning af besvigelser.

Revisornævnet lægger til grund, at indklagede revisor i forbindelse med planlægningen af revisionsopgaven foretog afdækning af, om der var særlig risiko for besvigelser. Netop den fremgangsmåde, at revisor i forbindelse med sin planlægning af revisionen skal søge at afdække risikoen for eventuelle besvigelser er anbefalet i revisionsstandarderne. Hertil kommer, at fordi der på grund af de iboende begrænsninger i en revision er en uundgåelig risiko for, at væsentlige fejl eller besvigelser ikke opdages, selv om revisionen er planlagt og udført i overensstemmelse med revisionsstandarderne, er det forhold, at der efterfølgende viser sig at være begået strafbare forhold/besvigelser, ikke tilstrækkelig til at godtgøre, at en revision ikke er udført i overensstemmelse med god revisorskik. På denne baggrund frifindes indklagede revisor for dette klagepunkt.

Ad klagepunktet: Manglende aftalegrundlag vedrørende udført erklæringsarbejde.

Revisornævnet lægger til grund, at aftalegrundlaget fremgår i tilstrækkelig grad af skrivelse om valg af selskabets revisor på generalforsamling af 15. september 2008. Derfor frifindes indklagede revisor for dette klagepunkt.

Revisornævnet har ikke fundet det bevist, at indklagede revisor har handlet i strid med god revisorskik, herunder i forbindelse med tilbagelevering af eventuelle bilag eller i forbindelse med sin fratræden.

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

2012

I alt modtog nævnet 106 sager i 2012, hvilket var et betydeligt fald i forhold til 2011, hvor antallet var helt oppe på 132. I 2012 var over halvdelen af klagerne indgivet af private, således 60 ud af 106 sager.

Nævnet har i 2012 afholdt 10 møder. Møderne afholdtes nu i Københavns Byret.

Nævnet har i 2012 afgjort 109 sager. Heraf blev 70 sager behandlet på nævnsmøder. Da det således ikke har været muligt at afgøre et tilstrækkeligt stort antal sager til at nedbringe sagsbehandlingstiden, er der fra 1. januar 2013 sket en væsentlig udvidelse af nævnets formandskab, således at dette fremover har 5 medlemmer. Det er nævnets håb at den samlede sagsmængde derved kan nedbringes, og at sagsbehandlingstiden kan forkortes.

Nævnet har i 2012 pålagt bøder for et beløb på i alt 4.065.000 kr.⁷⁵

Årstal	Antal modtagende sager	Antal afsluttede sager	Pålagt bøder, kr.	Relevant til afhandlingens problemformulering
2012	106	109	4.065.000	-

Tabel 3: Statistik i 2012

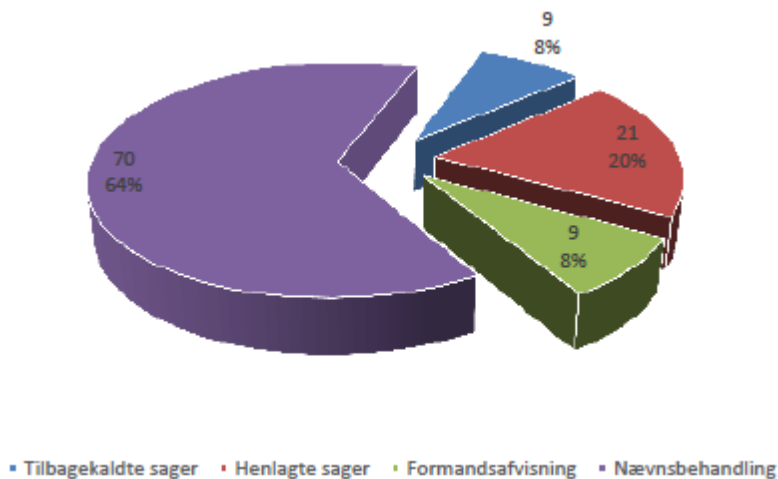

Diagram 8: Fordelingen af afsluttede sager 2012

Ifølge fordelingen af afsluttede sager i 2012 er 64 % af sager bliver behandlet af Nævnet, 20 % udgør sager, som bliver henlagt, og på 8 % ligger sager, som var både afvist af formanden og tilbagekaldt.

⁷⁵ Revisornævnets årsberetning 2012

**Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft?
– med fokus på revisors ansvar**

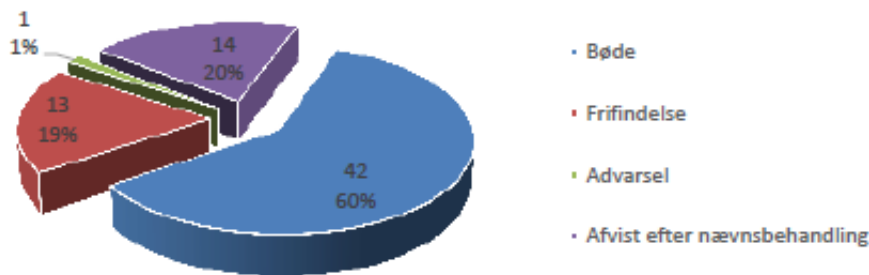

Diagram 9: Fordeling på afgørelser i de nævnsbehandlede sager i 2012

Ifølge statistikken er 60 % af afgørelser endte med en bøde, 20 % bliver afvist efter nævnsbehandling, i 19 % af sager bliver revisor frikendt og i 1 % har han fået advarsel. (diagrammet 9)

2013

I alt modtog nævnet 188 sager, hvilket var en meget væsentlig stigning i forhold til 2012, hvor antallet var 106. Selv det hidtidige ”rekordår”, 2011, hvor nævnet modtog 132 sager, er således blevet væsentligt overgået. I 2012 blev over halvdelen af klagerne indgivet af private. I 2013 tegner offentlige myndigheder, først og fremmest Revisortilsynet med 99 sager, sig for de fleste klager. Nævnet har i 2013 afholdt 12 møder. Møderne afholdtes fortrinsvis i Københavns Byret. Nævnet har således i 2013 afgjort 157 sager, hvilket er det højeste antal afgjorte sager nogensinde i nævnets levetid. Som man vil forstå har dette, med den oven for omtalte voldsomme tilgang af nye sager, ikke været tilstrækkeligt til at forhindre, at mængden af uafsluttede sager er vokset. Af de afgjorte 157 sager er 110 behandlet på nævnsmøde. Nævnet har i 2013 pålagt bøder for et beløb på i alt 5.470.000 kr.⁷⁶

Årstal	Antal modtagende sager	Antal afsluttede sager	Pålagt bøder, kr.	Relevant til afhandlingens problemformulering
2013	188	157	5.470.000	Sag 75/2012 (31.okt. 2013) Sag 57/2011 (13.maj 2013)

Tabel 4: Statistik i 2013

⁷⁶ Revisornævnets årsberetning 2013

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

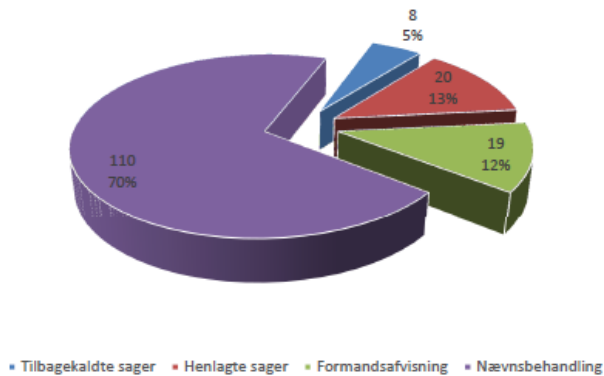

Diagram 10. Fordeling af afsluttede sager i 2013

Diagrammet 10 viser, at 70 % af afsluttede sager bliver behandlet af Nævnet, 13 % af sager, som bliver henlagt, 12 % sager afvist af formanden og 5 % tilbagekaldte sager.

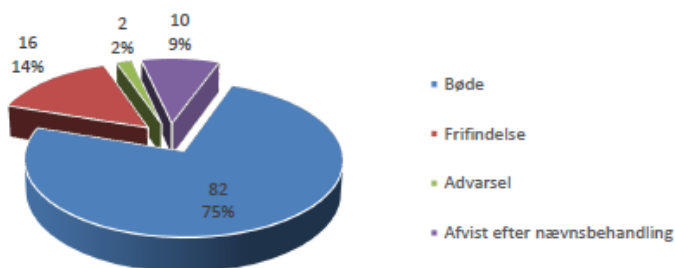

Diagram 11. Fordeling på afgørelser i de nævnsbehandlede sager i 2013

Ud fra statistikken 75 % sager endte med en bøde til en revisor, i 14 % sager var revisor frikendt, 9 % sager, som var afvist efter nævnsbehandling og 2 % sager endte med en advarsel.

4.2.1.3. KENDELSE AF 31. OKTOBER 2013 I SAG 75/2012 ⁷⁷

Klagen drejer sig om, hvorvidt indklaget revisor har handlet i strid med god revisorskik i forbindelse med afgivelse af revisorerklæring for tandlægevirksomheden. En tandlæge klagede over en revisor, der havde afgivet erklæringer om review uden forbehold på klagers årsrapporter for regnskabsårene 2008, 2009 og 2010. I 2011 blev man opmærksom på, at bogholderen og bogholderens ægtefælle havde trukket større beløb ud af virksomheden med urette og uden klagers vidende.

Klager har formuleret sin klage således: ⁷⁸

⁷⁷ Årsberetning 2013

⁷⁸ <https://erhvervsstyrelsen.dk/revisor-kendelser>

Indklaget revisor har i stor grad ”overset, at mine ansatte (bogholder og dennes mand) har taget fra kassen (underslæb/tyveri), har overset/ikke informeret mig om, at firmaet var ved at gå ned ad bakke/konkurs, har uden mundtlig eller skriftlig tilladelse fra mig indirekte hjulpet min eksmand med at snyde mig og mit firma økonomisk og har slet ikke kontaktet mig, siden jeg mødte min eksmand i starten af 2009 og helt til ca. juni 2011, så det med, at han kalder sig min ”revisor/rådgiver” er jeg utilfreds med. Han har givet meget dårlig rådgivning.”

Parternes bemærkninger:

Tandlægen har blandt andet anført, at revisoren har overset, at klagers sekretær, der også fungerede som bogholder, begik underslæb, udstedte falske ”hjemmelavede” fakturaer, stjal fra kassen og udøvede anden økonomisk svindel over for klageren. Den økonomiske svindel var meget tydelig og skulle have været opdaget af revisoren. Virksomheden mente, at revisoren manglede en såkaldt ”kritisk gennemgang” af bankoverførsler, hvilket i realiteten blev et delvist overblik over foretagne transaktioner uden egentlige konklusioner eller lignende.

Da revisoren ved udarbejdelse af halvårsregnskab konstaterede uregelmæssigheder med bilagene, var det indklagedes opgave som rådgiver at foretage yderligere undersøgelser. Der blev gennemført en samtale med de mistænkte, der ikke overraskende bedyrede deres uskyld. Herefter udarbejdede revisoren en troværdighedsvurdering, men fremkom ikke med løsnings- eller handlingsforslag. Tandlægevirksomheden kritiserer, at indklagede som revisor ikke opdagede eller handlede på et kasseunderskud på 213.450 kr. og konfronterede bogholderen med det.

Klageren mente, at virksomheden har mistet 500.000 kr. på grund af disse forhold, fordi det ikke var muligt at komme efter bogholderen, fik hun 12 måneders løn svarende til 477.020 kr., da hun blev fyret, hvilket medførte et økonomisk tab for selskabet.

Endvidere bliver det bemærket af virksomheden, at revisoren uden skriftlig tilladelse, fuldmagt eller ansættelsesbevis haft kontakt med klagerens eksmand før og under deres ægteskab angående økonomi og revision af klagerens virksomhed og privatøkonomi. Klager blev ikke oplyst om, hvad de snakkede om, og dermed kunne eksmanden svindle meget nemt.

Revisoren har principielt gjort gældende, at klagen skal afvises, idet klagen mere har karakter af en erstatningsopgørelse under påstand af, at der er begået fejl i forbindelse med indklagedes bistand og rådgivning henholdsvis mangel på rådgivning. Klagen omfatter ikke hverken direkte eller indirekte påstand om, at indklagede ved afgivelse af erklæringer har tilsidesat de pligter, som stillingen som

revisor indebærer. Klagen er i vidt omfang baseret på udokumenterede - og i en række tilfælde usande – påstande, og klagen er derfor i det hele uegnet til at danne grundlag for nævnets behandling.

Revisoren har vedr. sagens realitet anført, at klagers sagsfremstilling er langt fra realiteterne og, at hendes påstande er udokumenterede og bestrides. Der foreligger ingen dokumentation for, at bogholderen har begået underslæb. Revisoren har på intet tidspunkt nægtet at foretage undersøgelser, som klageren eller klagerens far har ønsket gennemført. Beslutningen om, hvad der skulle foretages i forhold til bogholderen, er truffet af klagers far i samarbejde med klagers advokat.

Revisoren har gjort gældende, at han ikke har ydet rådgivning, der kan kritiseres. Klagedes far har varetaget klagerens interesser i forbindelse med konstatering af mistænkelige transaktioner og påstanden om, at der er givet forkert rådgivning, er således i det hele udokumenteret og bør afvises som åbenbart grundløs.

Revisornævnets begrundelse og afgørelse:

Saglig kompetence

Nævnets saglige kompetence er begrænset til erklæringsafgivelse, hvor andet revisorarbejde, herunder eksempelvis rådgivning eller stillingtagen til erstatningskrav, ikke kan påkendes nævnet.

På denne baggrund afvises de klagepunkter, der vedrører rådgivning.

Klagen skal være konkretiseret

En klager kan ikke helt eller delvist overlade det til nævnet at udforme de enkelte klagepunkter ud fra en beskrivelse af et sagsforløb. Revisornævnet har alene fundet, at den indgivne klage delvis opfylder kravene til konkretisering, hvorfor kun et enkelt klagepunkt tages under realitetsbehandling.

Realiteten

Indledningsvis bliver det bemærket, at revisoren alene har afgivet en review erklæring – ikke en revisorerklæring. Det bemærkes endvidere, at der på grund af de iboende begrænsninger i enhver form for revision, herunder også et review, er en uundgåelig risiko for, at en væsentlig fejl ikke opdages, selv om revisionen/reviewet er omhyggelig planlagt og udført i overensstemmelse med revisionsstandarderne. Forekomsten af fejl i et regnskab er ikke i sig selv tilstrækkeligt til at godtgøre, at en revision/et review ikke er udført i overensstemmelse med god revisorskik.

Revisornævnet finder ikke, at revisoren ved det udførte review var bekendt med eller burde være blevet bekendt med de påståede besvigelser og underslæb, derfor frifindes han således for at have handlet i strid med god revisorskik.

4.2.1.4. KENDELSE AF 13. MAJ 2013 I SAG 57/2011 ⁷⁹

Klagen drejer sig blandt andet om, hvorvidt manglende information om besvigelser og for sent indleveret materiale til Erhvervsstyrelsen har medført, at den indklagede har handlet i strid med god revisorskik.

Klagers advokat har formuleret klagen således::

1. Manglende information om foretagne besvigelser,
2. For sen indlevering af materiale til Erhvervsstyrelsen vedrørende klagers tidligere drevne tandlægevirksomhed, og
3. Manglende fremsendelse af materiale til [kommune] med henblik på udbetaling af folkepension.

Parternes bemærkninger:

Klager har **ad klagepunkt 1** gjort gældende, at han drev en tandlægevirksomhed, i hvilken virksomhed en ansat i perioden fra 14. november 2007 til 9. marts 2009 foretog besvigelser, hvor der uberettiget blev betalt 478.013,75 kr. for annoncer. Videre bliver det henvist til, at revisoren heller ikke udarbejdede opgørelse over klagers mistede indtægt i forbindelse med et angreb på tandlægeklinikken. Og hvis revisoren havde udarbejdet disse opgørelser, ville besvigelserne være blevet opdaget.

Klager har **ad klagepunkt 2** gjort gældende, at indklaget revisoren har indsendt regnskabsmateriale vedrørende tandlægeklinikken så sent til Erhvervsstyrelsen, at Styrelsen sendte sagen til skifteretten med henblik på tvangsopløsning. **ad klagepunkt 3** har selskabet anført, at selv om revisoren siger, at han har indleveret papirer vedrørende udbetaling af folkepension, så oplyser kommunen, at man ikke har modtaget materialet. Klager bad indklagede om at udfylde og indsende ansøgning vedrørende pension, fordi han ikke selv bryder sig om papirarbejde.

Revisoren har **ad klagepunkt 1** gjort gældende, at den første forudsætning for at kunne informere er, at man selv er i besiddelse af informationen. I dette tilfælde - de foretagne betalinger på "fup" annoncer

⁷⁹ <https://erhvervsstyrelsen.dk/revisor-kendelser>

samt besvigelserne, er indklagede aldrig blevet orienteret om, at der er nogen i "organisationen", der har beriget sig i den anledning og således besveget selskabet.

Hvorfra klager har oplysninger om, at revisoren i april 2008 skulle være blevet bekendt med de pågældende betalinger, må stå fuldt og helt for selskabets egen regning. Det er derimod revisors helt klare opfattelse, at klager, der havde sin daglige gang i klinikken, havde alle muligheder for selv at opdage problemet.

Indklagede har **ad klagepunkt 2** gjort gældende, at selskabet er blevet fremsendt til tvangsopløsning på baggrund af manglende årsrapport for regnskabsåret 2009/2010, som indklagede ikke er blevet bedt om at udarbejde - og heller ikke agtede at udarbejde, idet regningerne for indklagedes arbejde for de 2 foregående år henstod ubetalte.

Indklagede har **ad klagepunkt 3** blandt andet henvist til den civile sag, der var anlagt ved retten, og som nu er afsluttet.

Revisornævnets begrundelse og afgørelse:

Ad klagepunkt 1:

Nævnet finder ikke, at selskabet har godtgjort, at den indklagede har undladt at give oplysning om besvigelser, som han havde kendskab til – eller som han burde have haft kendskab til -i forbindelse med sin erklæringsafgivelse. Derfor frifindes indklagede.

Ad klagepunkt 2:

Det fremgår af revisorloven, nu revisorlovens § 43, stk. 3, at klager over, at en revisor ved udførelsen af sine opgaver har tilsidesat de pligter, som stillingen medfører, kan indbringes for Revisornævnet. Nævnets saglige kompetence er således begrænset til erklæringsafgivelse. Efter revisorlovens forarbejder må nævnets kompetence anses for at omfatte ”hele processen fra opdragets givelse over de enkelte undersøgelser til den endelige erklæring” I denne sag har indklagede afgivet erklæringer på årsrapporter for regnskabsårene 2006/2007, 2007/2008 og 2008/2009, og på denne baggrund og i overensstemmelse med fast nævnspraksis finde Nævnet, at Nævnet fortsat kan påkende adfærdsklager i tilknytning til erklæringsarbejdet, herunder om revisor på et for sent tidspunkt har fremsendt årsrapporten til Erhvervsstyrelsen.

Nævnet lægger til grund, at selskabet som oplyst af indklagede blev sendt til tvangsopløsning på baggrund af manglende årsrapport for 2009/2010 og ikke på grund af for sent aflevering af

årsrapporten for 2008/2009. På denne baggrund finder Nævnet ikke, at klager har godtgjort dette klagepunkt. Derfor frifindes revisoren.

Ad klagepunkt 3:

Nævnets saglige kompetence er som anført begrænset til erklæringsafgivelse. Klagepunktet omfatter imidlertid fremsendelse af materiale til kommunen vedrørende pension, hvilket ikke har nogen tilknytning til erklæringsarbejde. Derfor afvises dette klagepunkt.

2014⁸⁰

Nævnet har behandlet og afsluttet behandlingen af 102 sager i 2014. Af disse er 26 sager endt med enten en afvisning eller en frifindelse af de indklagede.

Revisortilsynet og Skat har hver 2 sager i denne kategori. Resten – 22 klager – kommer fra brugerne. Tilbage er 76 sager, hvori der er faldet dom. Én enkelt af disse sager er endt med en advarsel til indklagede revisor, hvilket jo betyder, der er udskrevet bøder i 75 sager – med en gennemsnitsbøde på 56.500 DKK.

Årstal	Antal modtagende sager	Antal afsluttede sager	Pålagt bøder, kr.	Relevant til afhandlingens problemformulering
2014	⁸¹	102	4.425.000	Intet relevant til afhandlingens problemformulering

Tabel 5: Statistik i 2014

4.2.2. ANALYSE AF AFGØRELSER FRA REVISORNÆVNET⁸²

ANALYSE AF 46/2009:

I denne sag pålægges revisor en bøde på 50.000 kr. for overtrædelse af revisorlovens § 16, stk. 1.

⁸⁰ Nyheder 2015 fokus-it.dk

⁸¹ På grund af, at Årsberetning 2014 ikke er offentliggjort i periode fra februar til maj, hvor afhandlingen blev skrevet, kender jeg ikke nogen statistiske årstal på 2014. analysen foretaget ud fra offentliggjorte Revisornævnets afgørelser.

⁸² http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Responsa/Responsa%20arkiv

I forhold til revisorernes erstatningsansvar er spørgsmål om ”god revisorskik” i revisorlovens § 16, stk. 1 et væsentligt punkt, hvor revisor i henhold til revisorlovens § 16, stk. 1 optræder som offentlighedens tillidsrepræsentant.

Det bliver lagt vægt på mailkorrespondancen, at klageren forventede, at overslaget dækkede afklaring vedrørende kassedifferencer samt afstemning af ind - og udbetalinger på bank, idet klageren ønskede en sikkerhed.

Desuden fremgår det for Revisornævnet, at revisoren ikke har foretaget afstemning på noget tidspunkt af, om der reelt var indbetalt de beløb på klagerens bank, der ifølge foreliggende oplysninger i enten finanssystemet og/eller i patientsystemet skulle være indbetalt. Den manglende afstemning mellem selskabets omsætning og patientsystemet bevirker, at selskabets årsrapporter ikke været retvisende, hvor revisor bliver holdt ansvarlig herfor.

Det fremgår endvidere, at det er efter indklagedes opfattelse, at ansvaret for en sådan afstemning påhviler klager alene.

Det faktum, at revisor ikke har været tydelig nok omkring de udførte arbejdshandlinger som revisor, samtidig med at revisor også udførte anden assistance, må tillægges et større fokus.

På ovenfor anførte baggrund finder Revisornævnet, at revisor var klar over, at der kunne være problemer ved to adskilte systemer, og derfor har man handlet i strid med god revisorskik. Den manglende afstemning har endvidere bevirket, at selskabets omsætning ikke har været afstemt til patientsystemet, hvor årsrapporterne ikke er retvisende.

ANALYSE AF 23/2010

I denne sag mente selskabet at have konstateret, at direktøren havde begået underslæb over for selskabet, og indklagede revisor for under sin revision at have udvist passivitet og manglende agtpågivenhed i forhold til afdækning af besvigelsesrisiko.

Klageren har en holdning om, at revisor har et skærpet/forhøjet ansvar, når der er konstateret besvigelser i forbindelse med et årsregnskab. Revisornævnet slår fast, at blot fordi der er sket en besvigelser, er det ikke ensbetydende med, at revisor ikke har overholdt god revisionskik.

Revisornævnet lægger vægt på, at revisor i forbindelse med planlægningen af revisionen havde overvejelser om mulige indikationer for besvigelser, herunder usædvanlige transaktioner, hvilket ikke blev fundet. Selskabet havde på det tidspunkt en positiv udvikling. Videre blev ledelsen af selskabet

spurgt, om man var bekendt med besvigelser, hvilket ikke var tilfældet. Endelig har klageren i sin egenskab af bestyrelsesmedlem og med tæt kontakt til selskabets bogholder ikke givet udtryk for risiko for besvigelser, og derfor bliver det under revisionen i øvrigt ikke identificeret forhold, der indikerer besvigelser.

Revisornævnet understreger igen, at der altid i de iboende begrænsninger i en revision er en uundgåelig risiko for, at væsentlige fejl eller besvigelser ikke opdages. Hvis der viser sig at være begået strafbare forhold/besvigelser, er det ikke ensbetydende med, at en revision ikke er udført i overensstemmelse med god revisorskik.

Sidste to punkter fremstår ikke særlig konkret fra klagerens side.

Ang. klagepunkt 2 vil revisornævnet ikke udtale sig, da der ikke har været hensigt om påtegning, hvorfor dette punkt afvises. Dette skyldes, at indklagede ikke har afgivet erklæring i 2009 regnskabet, men kun har udført assistance.

Vedrørende klagepunkt 3, at revisor var passiv i relation til en efterforskning, finder Revisornævnet, at denne klage må karakteriseres som en adfærdsklage – og ikke en klage over den afgivne erklæring. Derfor afvises også denne del af klagen.

ANALYSE AF 75/2012

Store dele af klagen bliver igen formuleret ikke konkret. Klageren kan ikke helt eller delvist overlade det til nævnet at udforme de enkelte klagepunkter ud fra en beskrivelse af et sagsforløb, gældende bestemmelser eller normer mv. Revisornævnet har derfor fundet, at den indgivne klage delvis opfylder kravene til konkretisering, hvorfor kun et enkelt klagepunkt tages under realitetsbehandling.

Som revisor bemærker jeg igen, at klageren havde højere forventninger om revisors arbejde, som ikke relaterer sig til afgivningen af en påtegning.

Angående den konkrete del af klagen, om hvorvidt revisor burde have opdaget besvigelsen, vil jeg påvise, at revisor har afgivet en review erklæring – og ikke en revisorerklæring. Dette betyder, at revisors arbejde er mere begrænset end ved en egentlig revision, og der gives ikke samme grad af sikkerhed. Det bemærkes endvidere, at der på grund af de iboende begrænsninger i revision, også i et review, altid er en uundgåelig risiko for, at en væsentlig fejl ikke opdages.

Besvigelsen i 2010 bestod af falske fakturaer og mindre fejl i lønudbetalinger, derfor forventede jeg ikke, at revisor fanger dette med et review. Revisornævnet tager dog ikke direkte stilling dertil, men man

påpeger i stedet, at en forekomst af fejl i sig selv ikke betyder, at revisor kan tages til ansvar. Da der ikke i sagen er nogle oplysninger om det arbejde, som revisor har udført, vælger nævnet derfor at frifinde revisor.

ANALYSE AF 57/2011

Som revisor vil jeg bemærke igen, at klageren også i denne sag har en holdning om, at revisor har et forhøjet ansvar, når der er konstateret besvigelser i forbindelse med et årsregnskab.

Største delen af klagen er igen ikke formuleret korrekt. F.eks. ang. klagepunktet 3 omfatter fremsendelse af materiale til kommunen vedrørende pension, hvilket ikke har nogen tilknytning til erklæringsarbejde. Ang. klagepunktet 1 om revisoren har undladt at give oplysninger om besvigelser, finder Nævnet ikke, at revisoren havde kendskab til – eller burde have haft kendskab dertil - i forbindelse med sin erklæringsafgivelse.

Klageren har i sin klage udelukkende fokuseret på, at revisor ikke informerede klageren om begivenhederne. Revisornævnet lægger til grund, at klager ikke kan bevise, at revisor har været informeret om de svigagtige handlinger, før klageren selv fandt ud af det.

Ang. klagepunktet 2 lægger Nævnet til grund, at selskabet, som oplyst af indklagede, blev sendt til tvangsopløsning på baggrund af manglende årsrapport for 2009/2010 og ikke er på grund af for sent aflevering af årsrapport for 2008/2009. På denne baggrund frifindes revisor.

4.2.3. SAGER SOM ER BEHANDLET I RESPNSUMUDVALGET

Som revisor har jeg fundet 3 sager i Responsumudvalget, som indeholder et element af besvigelser, og dermed er relevant for opgaven. Jeg vil her foretage en gennemgang af de stillede spørgsmål i de enkelte sager.

4.2.3.1. RESPNSUMSAG NR. R-1345 AF 14. NOVEMBER 2012⁸³

Sagen vedrører god revisionsskik i forbindelse med konstateret bedrageri.

Der spørges om en revisor kan undlade at foretage bilagsstikprøver for at foretage test overfor overvurdering, undlade at foretage uanmeldt kasseeftersyn og ikke anføre dette i revisionsprotokollen. Det bliver spurgt om, en revisor kan undlade at udvide sin revision, når direktøren/ejeren påpeger

⁸³ Læs hele sagen på http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Responsa/Responsa%20arkiv/2010_2019

usikkerhed om regnskabsmaterialet omkring væsentlige forskelle mellem for- og efterkalkulationer. Til sidst bliver der spurgt om, en revisor kan undlade at foretage regnskabsanalytisk revision, herunder sammenholde bogført dækningsbidrag med forkalkulationer og undlade at udsende saldobreve til selskabets kreditorer.

Endvidere spørges det om en revisor kan undlade i forbindelse med revisionen at gennemføre en drøftelse og rådgivning af virksomhedens ledelse i relation til selskabets driftsøkonomi, herunder størrelsen af resultatet set i sammenhæng med, at selskabets drift består i opførelse af huse for kunder i henhold til indgåede købsaftaler og samtidig indgåelse af aftaler med faste underleverandører, hvor udgifterne til de enkelte underentrepriser i al væsentlighed er kendt fra tidligere byggesager.

Indledningsvis henviser udvalget til, at ledelsen skal sørge for en forsvarlig organisation af selskabets forhold og herunder påse, at bogføringen og formueforvaltningen kontrolleres på en efter selskabets forhold tilfredsstillende måde, ved at etablere forretningsgange og interne kontroller, der blandt andet har til formål at forebygge og opdage besvigelser.

Revisor skal tilrettelægge og udføre revisionen med henblik på at opnå begrundet overbevisning om, at årsregnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Der er ved enhver revision risiko for, at væsentlig fejlinformation i årsregnskabet ikke afdækkes, selvom revisionen udføres i overensstemmelse med god revisionsskik.

Revisionen skal planlægges og udføres på grundlag af en vurdering af væsentlighed og risiko, herunder risiko for bevidst fejlinformation i et regnskab og risiko for misbrug af selskabets aktiver. Hvis revisor vurderer, at der er forøget risiko for besvigelser og at dette kan føre til væsentlig fejlinformation, skal revisionsstrategien indeholde såvel generelle tiltag som specifikke revisionshandlinger rettet mod besvigelser.

Specifikke revisionshandlinger kunne eksempelvis være undersøgelse af usædvanlige transaktioner, uanmeldt beholdningseftersyn, regnskabsanalyse af kritiske områder, indhentelse af eksterne bekræftelser, udvidet substansrevision, og stikprøvevis revision af enkelttransaktioner og bilag.

Et uanmeldt beholdningseftersyn er en af flere mulige specifikke revisionshandlinger, revisor kan foretage, hvis der vurderes at være en forøget risiko for besvigelser. Hvilke revisionshandlinger, der i en konkret sag vil kræves for at leve op til revisors forpligtelser er derfor en individuel vurdering, der bedst kan ske ved syn og skøn.

Endelig svares der benægtede på om det er i overensstemmelse med god revisionsskik at revisor ikke har udarbejdet arbejdsrapporter i forbindelse med gennemførelsen af revisionen. Dvs. revisor skal udarbejde arbejdsrapporter i revisionen for at overholde god revisionsskik.

4.2.3.2. RESPONSUMSAG NR. R-1351 AF 27. NOVEMBER 2012⁸⁴

Forespørgslen vedrører revision af debitorer og kreditnotaer, herunder etableret factoringsordningsindflydelse på revisionen, samt revision efter besvigelser.

Selskabet A A/S indgik den 10. januar 2007 en factoringskontrakt med B A/S (herefter ”factoringselskabet”), ifølge hvilken factoringselskabet belånte en del af de af A A/S udstedte fakturaer. Efter modtagelsen af årsrapporten for 2007 i maj måned 2008 opsagde factoringselskabet factoringskontrakten i juli 2008. På et efterfølgende møde den 10. september 2008 tilstod den ene af selskabets direktører overfor factoringselskabet at en stor del af de belånte fakturaer udstedt af A A/S var fiktive.

Der spørges, om revisor skal foretage kontrol af debitmellemværender og i forbindelse hermed sende saldomeddelelser til alle debitorer eller stikprøvevis og om det har betydning, at der tidligere ved udsendelsen af saldomeddelelser ikke har været opnået et brugbart resultat, idet størstedelen af debitorerne var udenlandske, der ikke reagerede.

Indledningsvis anfører udvalget, at et selskabs bestyrelse og direktion skal sørge for en forsvarlig organisation af selskabets virksomhed. Det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger hos selskabets ledelse. Revisor skal planlægge og udføre sin revision med henblik på at reducere risikoen for væsentlige fejl i regnskabet, uanset om disse skyldes besvigelser eller fejl.

Revisor skal herunder udføre handlinger for at opnå forståelse for risikoen for, at virksomheden kan blive udsat for besvigelser, der fører til væsentlig fejlinformation i regnskabet. Ved identifikation af risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser i mindre virksomheder, skal revisor bl.a. tage højde for, at ledelsen ofte har større mulighed for at tilsidesætte interne kontroller.

Ved revision af debitorer er en af de mest effektive revisionshandling udsendelse af saldomeddelelser til et udvalg af debitorerne. Til tider kan det dog vurderes, at udsendelse af saldomeddelelser ikke fungerer som en effektiv revisionshandling, ofte i situationer hvor der er erfaring med meget lave svarprocenter. I sådanne tilfælde skal revisor anvende andre revisionshandling, som f.eks. stikprøvevis

⁸⁴ Læs hele sagen på http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Responsa/Responsa%20arkiv/2010_2019

kontrol af indbetalinger/udligninger på debitoronti og af underliggende dokumentation i form af f.eks. bankbilag og følgesedler for kontrol af at der er tale om reelle transaktioner, tilstedeværelse og korrekt periodisering.

Det er revisor, der vurderer, hvilke revisionshandlinger, der er mest effektive i den givne situation. God revisionskik kræver ikke, at der i alle tilfælde skal udsendes saldomeddelelser. Revisor kan vælge at udføre andre revisionshandlinger til afdækning af revisionsrisikoen.

Det forhold, at revisor har været revisor for virksomheden gennem flere år, hvor der har været debitor tilgodehavender i tilsvarende størrelse, og at der ikke i de pågældende år har været problemer med revision af debitorerne medfører ikke, at revisor kan reducere sine revisionshandlinger.

Endvidere spørges, om det har nogen betydning for omfanget af revisors kontrolforpligtelse at en belåningskredit udgjorde ca. 72 % af de samlede passiver, at kreditor havde pant i debitor massen, samt at revisor var bekendt med og lagde vægt på, at factoringsselskabet modtog samtlige fakturaer og kreditnotaer, uanset om fakturaerne var belånt og i øvrigt havde pant i samtlige fakturaer, uanset om de var belånt.

Udvalget svarer, at hvor der er etableret fakturabelåning, vil der i de fleste tilfælde være en forøget besvigelserisiko, idet udstedelse af fakturaer, reelle eller falske, medfører øjeblikkelig likviditet. I disse tilfælde bør revisors revisionshandlinger udvides med henblik på at reducere denne risiko f.eks. ved et større antal stikprøver og/eller supplerende handlinger målrettet mod risikoen. Det forhold at factoringsselskabet modtager kopi af alle fakturaer og kreditnotaer, samt at de har pant i samtlige fakturaer, uanset om de var belånt eller ej, reducerer ikke revisors arbejdshandlinger.

Udvalget svarer benægtende på, om revisor kan undlade at undersøge baggrunden for omfanget af virksomhedens udstedelse af kreditnotaer i forhold til summen af udstedte fakturaer og undlade at undersøge, om de udstedte kreditnotaer dækker over faktiske vareleverancer. Det har ikke betydning for besvarelsen, at revisor undersøgte, om de udstedte kreditnotaer dækkede over faktiske vareleverancer ved at gennemgå krediteringen sammen med den mangeårige bogholder og tilså, at de returnerede varer befandt sig på det angivne lager.

Udvalget svarer endvidere på baggrund af de faktiske omstændigheder i den konkrete sag benægtende på om det har betydning for besvarelsen, at virksomhedens varelager kun udgjorde ca. 5 % af aktiverne samt at varerne på baggrund af deres karakter som modeartikler meget hurtigt mistede deres værdi.

4.2.3.3. RESPONSUMSAG NR. 1359 AF 25. NOVEMBER 2013⁸⁵

Udvalget er blevet anmodet om at besvare et spørgetema om god revisionsskik vedrørende den udførte revision for en grundejerforening, der i årene 2007 og 2008 blev udsat for besvigelser udført af den daværende kasserer, der havde den ene fuldmagt til foreningens bankkonti.

Udvalget er blevet anmodet om at besvare et spørgetema om god revisionsskik vedrørende den udførte revision for en grundejerforening, der i årene 2007 og 2008 blev udsat for besvigelser udført af den daværende kasserer, der havde enefuldmagt til foreningens bankkonti. Som svar på en række spørgsmål om kassererens enefuldmagt, svarer udvalget at bestyrelsen har ansvaret for foreningens bogføring og formueforvaltning, herunder ansvaret for etablering og vedligeholdelse af forretningsgange og interne kontroller med henblik på at forebygge og opdage eventuelle besvigelser. Såfremt revisor ved udførelsen af revisionen konstaterer en væsentlig svaghed i den interne kontrol, er revisor forpligtet til at informere bestyrelsen herom i revisionsprotokollen. Det er udvalgets opfattelse, at enefuldmagten til foreningens kasserer må betragtes som en væsentlig svaghed i den interne kontrol. Som svar på en række spørgsmål om uanmeldt kasseeftersyn, sammenholdelse af bogføring og kontoudskrifter fra banken omkring statusdagen svarer udvalget at hovedformålet med revision af et årsregnskab er, at revisor udtaler sig om årsregnskabet i en revisionspåtegning og i den forbindelse tilrettelægge og udføre revisionen med henblik på at kunne tage stilling til, hvorvidt årsregnskabet indeholder væsentlige fejl og mangler. Revisionen skal planlægges og udføres på grundlag af revisors vurdering af væsentlighed og risiko, herunder risiko for bevidst fejlinformation i årsregnskabet og risiko for misbrug af aktiver ved besvigelser. Hvis revisor på baggrund af sin risikovurdering vurderer, at der er forøget risiko for besvigelser, og at dette kan føre til væsentlig fejlinformation, skal revisionsstrategien indeholde såvel generelle tiltag som specifikke revisionshandlinger rettet mod besvigelser.

Generelle tiltag kan eksempelvis være: - en mere skeptisk holdning til dokumentationen og modtagne oplysninger - at revisionsopgaven bemandes under hensyn til den forøgede risiko. Øget anvendelse af specifikke revisionshandlinger kan eksempelvis være: - undersøgelse af usædvanlige transaktioner omkring balancedagen - uanmeldt eftersyn af beholdninger - regnskabsanalyse af kritiske områder - indhentelse af eksterne bekræftelser (f.eks. engagementsoplysninger fra pengeinstitut) - udvidet substansrevision (revision af enkelttransaktioner og bilag)

På baggrund af de forelagte oplysninger i den konkrete sag er det udvalgets opfattelse, at der - som følge af enefuldmagten til kasserer - var tale om forøget risiko for besvigelser med deraf følgende risiko

⁸⁵ Læs hele sagen på http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Responsa/Responsa%20arkiv/2010_2019

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

for væsentlig fejlinformation i årsrapporten. Udvalget svarer endvidere at det ikke har betydning for besvarelsen, at revisor af bestyrelsen var bibragt den opfattelse, at forretningsgangen var den, at kontoudtog fra banken blev sendt til en postkasse, som kun bestyrelsesformanden havde nøgle til, og at kontoudtogene blev gennemgået på bestyrelsesmøderne. Udvalget svarer, at det ikke er i strid med god revisionskik, at revisor ikke har meddelt bestyrelsen og i revisionsprotokollen ikke har anført, at der ikke er foretaget kasseeftersyn i løbet af året.

4.2.3.4. ANALYSE AF DE VIGTIGSTE PUNKTER UD FRA RESPNSUMUDVALGET SAGER I FORHOLDT TIL REVISORS ANSVAR

Som beskrevet i afsnit 4.1. afgiver Responsumudvalget udtalelser eller responsa i forespørgsler vedrørende god revisorskik på vegne af FSR – danske revisorer. Udvalget er alene et fagligt udvalg og ikke et dømmende. Responsumudvalget er således ikke en del af gældende disciplinærsystem for revisorer.

Responsumudvalget afgiver vejledende svar på spørgsmål af generel og principielt betydning om praksis inden for den statsautoriserede revisors virksomhedsområde. Responsumudvalget afgiver udtalelser om spørgsmål, der bliver forelagt udvalget af domstolene, de offentlige myndigheder og af foreningens medlemmer.

Ud fra ovennævnte responsa lægger Responsumudvalget stor vægt på ansvarsfordeling i forhold til at forebygge og opdage besvigelser. Det er selskabsbestyrelse og direktion, der skal sørge for en forsvarlig organisation af selskabets virksomhed. Det primære ansvar for at forebygge og opdage besvigelser ligger hos selskabets ledelse.

Det bliver lagt vægt på, at revisor skal planlægge og udføre sin revision med henblik på at reducere risikoen for væsentlige fejl i regnskabet, uanset om disse skyldes besvigelser eller fejl. Revisoren skal herunder udføre handlinger for at opnå forståelse af risikoen for, at virksomheden kan blive udsat for besvigelser, der fører til væsentlig fejlinformation i regnskabet. Revisors erfaringer med virksomheden, herunder dens ledelse, bidrager til forståelsen af virksomheden.

Responsumudvalget lagde også stor vægt på revisors individuelle vurdering i de pågældende sager, at revisor kan foretage en anderledes vurdering af hvilke revisionshandling, der er relevante.

Det er meget vigtigt, at revisoren opretholder sin professionelle skeptiske holdning, idet omstændighederne for en virksomhed og dens ledelse kan ændre sig. Ved identifikation af risici for væsentlig fejlinformation, som følge af besvigelser i mindre virksomheder, skal revisor bl.a. tage højde for, at ledelsen her ofte har større mulighed for at tilsidesætte interne kontroller.

Ved revision af debitorer er en af de mest effektive revisionshandling udsendelse af saldomeddelelser til et udvalg af en virksomheds debitorer. Til tider kan det vurderes, at udsendelse af saldomeddelelser ikke fungerer som en effektiv revisionshandling, ofte i situationer, hvor der er erfaringer med meget lave svarprocenter. I sådanne tilfælde skal revisor fastlægge, hvilke andre revisionshandling, som er

egnet til erstatning herfor. Sådanne revisionshandlinger kan f.eks. være stikprøveviskontrol af indbetalinger/udligninger på debitoronti og af underliggende dokumentation i form af f.eks. bankbilag og følgesedler, hvor det bl.a. kontrolleres, hvorvidt der er tale om reelle transaktioner, tilstedeværelse og korrekt periodisering. Efter min opfattelse har revisor en stor frihed, når man snakker om revisionshandlinger, hvilke er meget afhængige af den konkrete situation. Manglende handlinger er altså i sig selv ikke et udtryk for mangel på god revisionskik, så længe revisor foretager tilstrækkelige andre handlinger, der afdækker risikoen.

Det er op til revisoren at vurdere den tidsmæssige placering af sine revisionshandlinger, idet disse alle skal være udført inden på påtegningen af årsrapporten.

Selvom man konkurrerer på prisen på revision, gælder det stadig at god revisorskik skal overholdes. Manglende overholdelse af god skik kan aldrig undskyldes med et lavt honorar.

4.3. OPSUMMERING AF DEL 3:

Ud fra analyse af Revisornævnets sager og udtalelser fra Responsumudvalget, som bliver offentliggjort i perioden fra 01-01-2010 til 31-12-2014, har jeg fået indblik i, hvilke type sager, der bliver behandlet og hvorpå Revisornævnet og Responsumudvalget lægger deres fokus.

Revisornævnet, som bliver nævnt, behandler klage over, at en statsautoriseret eller registreret revisor ved udførelse af sin virksomhed har tilsidesat de pligter, som stillingen medfører. Revisornævnet kommer med konkrete svar med en meget konkret holdning til de sager, de modtager, og disse skulle være formuleret korrekt, ellers bliver de afvist.

Fælles for alle sagerne, som bliver gennemgået, er et hovedelement: hvorvidt revisor har overholdt god revisionskik. God revisionskik er et udtryk for de kvalitetskrav, der er gældende for godkendte revisorer ved udførelse af revisionsarbejde. Hvis revisor udfører sit arbejde i strid med god revisionskik, kan revisor få en påtale eller bøde, i værste tilfælde kan revisor blive frataget sin beskikkelse af Erhvervsstyrelsen.

Årstal	Antal modtagende sager	Antal afsluttende sager	Pålagt bøder, kr.	Relevant til afhandlingens problemformulering
2009 ⁸⁶	72	66	3.850.000	-
2010	127	96	2.700.000	Sag 46/2009
2011	132	93	2.645.000	Sag 23/2010
2012	106	109	4.065.000	-
2013	188	157	5.470.000	Sag 75/2012 Sag 57/2011
2014	- ⁸⁷	102	4.425.000	-

Tabel 6: Fælles tal for perioden fra 2010-2014

Selve faktoren, at der opstår misforståelsen mellem regnskabsbrugeren og revisoren i form af klager til Revisornævnet, viser eksistensen af forventningskløften. I Tabellen 6 kan man se, at antallet af modtagende sager stiger fra 72 sager i 2009 til 132 sager i 2011. I 2012 falder antallet af sager til 106 sager og vokser op igen til 188 sager i 2013. Det er således lykkedes at få afsluttet i alt 66 sager i 2009, 96 sager i 2010. Derefter antallet af afsluttende sager falder til 93 sager i 2011 og vokser op til 157 sager

⁸⁶ Statistiske tal fra 2009 bruges kun til generelle analyse pga. 2014 statistikken er ikke offentliggjort pr. 30-05-2015

⁸⁷ Revisornævnet er ikke offentliggjort Årsberetning 2014 pr. 30-05-2015

Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? – med fokus på revisors ansvar

i 2013. Sidste år endte med at få afsluttet kun 102 sager, hvilket må betegnes med 55 sager mindre end i 2013. Beløbet af pålagt bøder stiger fra 3.850.000 kr. i 2009 til 4.425.000 kr. i 2014.

Man kan undre sig over, at antallet af besvigelssager, som er offentliggjort, er lille og at de "større" skandalesager tilsyneladende ikke indbringes for Revisornævnet. Måske er sagerne fortsat under forberedelse. Måske er det en del af de samlede forlig mellem kunder og revisorer, at sagen ikke indbringes. Måske undlader Revisortilsynet helt at gennemgå disse sager ligesom Erhvervsstyrelsens mulighed, jf. revisorlovens § 38, tilsyneladende heller ikke fører til indbringelser. Dette spørgsmål har jeg stilet til Revisornævnet. Jf. Sarah Stenberg Dam (kontorfuldmægtig): ”Du har helt ret i din teori - antallet af indkomne sager er ikke det samme som antallet af offentliggjorte sager, netop fordi nogle f.eks. bliver formandsafvist i starten af forløbet. Andre sager kan blive trukket tilbage, hvis nævnet oplyser om manglende kompetence eller manglende retlig interesse. Nogle få sager bliver forligt af parterne. Kendelserne bliver først offentliggjort, når de er afsagt overfor parterne.”

	2009 ⁸⁸	2010	2011	2012	2013	Et gennemsnit over en 5 årige periode fra 2009 til 2013
Antal af afsluttede sager i alt	66	96	93	109	157	104
Nævnsbehandling, %	76	68	60	64	70	68
Tilbagekaldte sager, %	7	1	15	8	5	7
Henlagte sager, %	6	18	9	20	13	13
Formandsafvisning, %	11	13	16	8	12	12
I alt, %						100
Frifindelse, %	15	18	23	19	14	18
Sager med bøde, %	73	62	51	60	75	64
Advarsel, %	6	3	6	1	2	4
Afvist efter nævnsbehandling, %	6	14	12	20	9	12
Ingen tillægsstraf, %	0	3	8	0	0	2
I alt, %						100

Tabel 7: Detaljeret statistik fra 2009-2014

Ud fra analyse af sager, som er afgjort og offentliggjort i perioden fra 2009 til 2014, frifinder Nævnet eller afviser gennemsnitlig 32 % af sagerne. Ud fra tabellen 7 har Revisornævnet behandlet og afsluttet behandlingen af i gennemsnit 104 sager over en 5 årige periode, hvor 68 % af sager endte med en dom. 4 % af disse sager endte med en advarsel til indklagede revisor, hvilket betyder, at der er udskrevet bøder gennemsnitlig i 64 %. I 18 % af sagerne får revisor en frikendelse.

⁸⁸ Statistiske tal fra 2009 bruges kun til generelle analyse pga. at 2014 statistikken er ikke offentliggjorte pr. 30-05-2015

Generelt kan man opdele bøderne i følgende kategorier:⁸⁹

- Fejl i erklæringerne
Fejl i erklæringer er typisk situationer, hvor der ikke er sammenhæng mellem forbeholdet og konklusionen.
- Manglende forbehold på grund af fejl i regnskabet
Manglende forbehold på grund af fejl i regnskabet er de situationer, hvor der er fejl i regnskabet, fordi noget ikke er medtaget, fx manglende afskrivninger på bygninger, afgivet virksomhedspant samt note om ulovlige kapitalejerlån.
- Intet eller ikke benyttet kvalitetsstyringsystem
Manglende kvalitetssystem er de sager, hvor der slet ikke er foretaget kvalitetsstyring enten fordi der ikke findes et system eller fordi det ikke er anvendt.
- Manglende bevis for erklæringsarbejdet
Manglende bevis for erklæringsarbejdet omhandler de forhold, hvor der for et eller flere forhold i regnskaberne mangler dokumentation eller den foreliggende dokumentation ikke er tilstrækkelig.
- Manglende uafhængighed
Manglende uafhængighed omhandler sager, hvor uafhængighedsreglerne ikke er overholdt.
- Diverse

Særligt to af grupperne vægter i sagerne, der indbringes for Revisornævnet.

- Overholdelse af uafhængighedsreglerne burde være revisors varemærke. Revisoren, der erklærer sig om regnskaber for virksomheder, hvor den også er medlem af ledelsen, burde indse at dette strider mod uafhængigheden.
- På samme måde kræves der kvalitetsstyring for at afgive en erklæring med sikkerhed

Revisornævnet lægger også stor vægt på revisors planlægning: at revisor i forbindelse med planlægning af revisionen skal overveje om mulige indikationer for besvigelser, derudover om ledelsen af selskabet blev spurgt, om den var bekendt med besvigelser. Det er revisor, som altid skal sørge for at have tilstrækkeligt dokumentation.

⁸⁹ Fokus-it.dk

Nævnet understreger i alle sager, at der altid er de iboende begrænsninger i en revision, en uundgåelig risiko for, at væsentlige fejl eller besvigelser ikke opdages.

Det forventes ikke af Revisornævnet, at revisor kan gennemskue, når der er tale om fiktive fakturaer og forfalskninger, men nævnet giver alligevel udtryk for, at revisoren skal undersøge dokumentationen, såfremt der er indikationer for forfalskninger.

Til forskel for de ovenfor omtalte afgørelser fra Revisornævnet, som er meget konkrete og giver udtryk for ”bundgrænsen for det acceptable”, er responsa sager, der viser, hvorledes Responsumudvalget finder, at revisor bør handle. Dette betyder, at Responsumudvalget har anderledes tilgang til de sager, som bliver behandlet. Responsa sager er formuleret som vejledende svar på spørgsmål med generelle betragtninger.

Det bliver lagt vægt på, at revisor skal planlægge og udføre sin revision med henblik på at reducere risikoen for væsentlige fejl i regnskabet, uanset om disse skyldes besvigelser eller fejl. Hvis revisoren vurderer, at der er forøget risiko for besvigelser, skal revisionsstrategien indeholde generelle tiltag som specifikke revisionshandlinger rettet mod besvigelser. Det kan være f.eks. undersøgelse af usædvanlige transaktioner, uanmeldt beholdningseftersyn osv.

Responsumudvalget lægger også vægt på, at revisor skal udarbejde arbejds papirer i revisionen for at overholde god revisionskik.

Som revisor har fået indtryk ud fra alle responsa, som bliver gennemgået, at det er revisoren, der vurderer, hvilke revisionshandlinger, der er mest effektive i den givne situation. God revisionskik kræver ikke, at der i alle tilfælde f.eks. skal udsendes saldomeddelelser. Revisor kan vælge at udføre andre revisionshandlinger til afdækning af revisionsrisikoen.

Samlet set lægger både Revisornævnet og Responsumudvalget stor vægt på ansvarsfordeling i forhold til at forebygge og opdage besvigelser. Det primære ansvar ligger hos ledelsen, som er ansvarlig for at kontrolmiljøet er effektivt nok til at forhindre besvigelser.

Med hensyn til forventningskløft kan man tydeligt se, at alle selskaber har en holdning om, at revisoren har et forhøjet ansvar, når der er konstateret besvigelser. Især mindre virksomheder, der ofte forventer, at revisor også indtager en rådgiverrolle i forhold til virksomheden. Revisornævnet slår fast i alle

sagerne, at blot fordi der er sket en besvigelser, er det ikke ensbetydende med, at revisor ikke har overholdt god revisionsskik.

Selskaberne forventer, at revisor skal være mere aktiv i relation til en efterforskning og udføre mere detaljeret gennemgang af arbejde. Revisoren skal altid fange besvigelser efter selskabers forventninger, selvom de er i mindre omfang. Men i virkeligheden vil revisor sjældent opdage en besvigelser, som ikke har en væsentlig indvirkning på regnskabet.

Der er også en del klager, som bliver sendt til Nævnet, som ikke er konkretiseret, udokumenteret og med usande påstande, hvor klageren ikke kan argumentere for klagepunkter, derfor klagen i det hele tit uegnet til at danne grundlag for nævnets behandling. (f.eks. i gennemgående sag 75/2012)

Der opstår tydeligt en forventningskløft mellem revisoren og klienten i forhold til falsk dokumentation. En revision, udført efter ISA'erne, omfatter sjældent undersøgelse af dokumenters ægthed. Der er intet krav i ISA 240 om, at revisor skal opdage forfalskede dokumenter. Men hvis revisor har mistanke om, at et dokument kan være forfalsket, stilles der krav om, at revisor foretager yderlige undersøgelser. Det bliver beskrevet i den gennemgående sag 75/2012, hvor revisor havde "overset", at bogholder og dennes mand har taget fra kassen med hjælp af falske "hjemmelavede" fakturaer. Efter klagerens opfattelse, var den økonomisk svindel meget tydeligt og skulle have været opdaget af revisoren. Men revisoren blev frikendt, da Nævnet har påkendt og lagt vægt på, at der bliver udført review opgave og ikke en revision, og at et påstået underslæb begået af bogholderen er en uundgåelig risiko for, at en væsentlig fejl ikke opdages.

Desuden kender klienten ikke altid forskel på de handlinger, som skal udføres i forbindelse med revisionen og review, som betyder, at revisorens arbejde er mere begrænset. Klienten har ikke altid accepten og forståelsen for de iboende begrænsninger i revisionen og også i review, som er altid til stede.

Generelt kan man sige, at interessenterne forventning til revisors arbejde indeholder en forventning om, at revisor har en god forståelse for den virksomhed de reviderer, at regnskabet er korrekt, og at revisor har de nødvendige kompetencer. Ud fra analysen kan man se, at virksomhederne har høje krav til, at revisoren forstår forretningsmodellen. Interessenterne til en virksomhed vil ofte have en forventning om, at revisor opretholder en høj grad af professionel skepsis. Og selvom at revisor har været ansat i virksomheden gennem flere år, medfører det ikke, at revisor kan reducere sine revisionshandlinger.

Det er vigtigt for revisoren at bevare den professionelle skepsis gennem hele revisionsprocessen. Allerede i planlægningsfasen modtager revisoren de første oplysninger fra ledelsen i forbindelse med, at revisor opnår en forståelse for virksomheden. Disse oplysninger skal derfor behandles med den fornødne skepsis. Som revisor får jeg det indtryk, at den professionelle skepsis er en af de vigtigste dele af revisors arbejde.

Til sidst vil jeg konkludere, at der er en klar forventningskløft i forhold til den udførte revision. For at opnå en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder intern kontrol, er det et krav at foretage en række risikovurderingshandlinger med henblik på at identificere risikoen for fejlinformation som følge af besvigelser. Revisoren har ansvar for at tage forespørgsler til den øverste ledelse, den daglige ledelse og ledende medarbejdere om, hvorvidt de har kendskab til besvigelser. Ud fra gennemgang af afgørelsen 23/2010 kunne det ses tydeligt, at der er opstået en forventningskløft i forhold til forespørgsler til ledelsen. Klageren mente ikke, at revisor har udvist den nødvendige agtpågivenhed og burde have opdaget besvigelsen. Revisor bliver frikendt i sagen, fordi denne har fulgt revisionsstandarderne og foretaget forespørgsler til ledelsen, og klageren kan ikke bevise, at revisoren ikke har gjort sit arbejde godt nok. Som revisor vil jeg lægge vægt på, at interessenterne forventer, at revisor forholder sig skeptisk til ledelsen.

Alt i alt tyder det klart på og bekræftes, at forventningskløften eksisterer i de sager, som bliver gennemgået og afhængig af størrelsen af virksomheden og hvilke interessenter, der er tale om.

5. KONKLUSION

Der er utvivlsomt, at der eksisterer en forventningskløft mellem revisorerne og omverdenen. Mange virksomheder har en forventning om, at revision er en garanti mod besvigelser. Det er det ikke. En revision giver en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet er retvisende på grundlag af bogføringen i selskabet, men revisorerne kan ikke garantere, at der ikke sker besvigelser.

Formålet med denne opgave er svare på følgende spørgsmål: Kan revision som fænomen eksistere uden en forventningskløft? Og hvad er revisors ansvar i forbindelse med at afdække besvigelser?

Indledningsvist er der foretaget definition af besvigelser og en redegørelse af, hvad der kendetegner besvigelser. Ifølge ISA 240 forstås besvigelser som: ”en bevidst handling, udført af en eller flere personer, blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel”. Ifølge ISA 240 sondres der mellem to besvigelserformer: regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Regnskabsmanipulation opstår, ”når ledelsen bevidst fortier, forvansker eller fordrejer relevante økonomiske oplysninger”, hvor ledelsen tilsidesætter de interne kontroller, således at det er lettere at begå besvigelsen. Den anden form for besvigelser - misbrug af aktiver – kan defineres som tyveri af virksomhedens aktiver, som oftest foretages af medarbejdere og for relativ små og uvæsentlige beløb.

Til forståelse af mekanismerne bag motivet til at begå besvigelser bruges ofte besvigelsestrekanten. Der er som regel alle tre kendetegn - incitament/pres, mulighed og retfærdiggørelse - skal være til stede, for at en besvigelser kan ske. Besvigelsestrekanten kan ses som et værktøj til revisor, der hjælpe til at afdække de omstændigheder, der gør, at besvigelser kan forekomme.

Bag alle besvigelser står mennesker med menneskelige svagheder. I afhandlingen er der kort beskrevet, hvad der får mennesker til at udføre besvigelserne, herunder særlige egenskaber, som kendetegner en bedrager.

Med udgangspunktet, at forventningskløften eksisterer, bliver der sondret mellem en forventningskløft og en forståelseskloft. Forventningskløften defineret som: ”forskellen mellem, hvad brugerne af revisionsydelsen forventer af en statsautoriseret revisor og dennes ydelser, og hvad revisor selv tillægger sin profession og rent faktisk leverer”.

Selvom begrebet forventningskløft kan vedrøre alle revisors ydelser, ses fænomenet ofte forbundet med afdækning af besvigelser. En af årsagerne kan skyldes, at omverden har en forventning om, at revisor bør afdække besvigelser ved revisionen.

I afhandlingen er der redegjort for begreberne ”god revisorskik” og ”offentlighedens tillidsrepræsentant”, som er meget væsentlige for revisors arbejde. Generelt betyder kravet om god revisorskik, at arbejdet skal udføres, som en god og kompetent gennemsnitsrevisor ville udføre det tilsvarende arbejde, hverken mere eller mindre. Ved ”god revisorskik” forstås den adfærd, som gode og omhyggelige, fagligt kompetente revisorer udviser, og som opfylder de faglige og etiske krav. Overtrædelse af ”god revisorskik” kan sanktioneres og revisor kan påføre de forskellige former for ansvar: disciplinære ansvar, det erstatningsretlige ansvar og det strafferetlige ansvar.

Ifølge Revisorloven § 16, stk.1 er revisor offentlighedens tillidsrepræsentant og skal udføre opgaver i overensstemmelse med god revisorskik. Begrebet ”offentlighedens tillidsrepræsentant” handler om revisors ansvar over for offentligheden, mens begrebet ”god revisorskik” handler om revisors adfærd ved udførelsen af opgaverne. Revisorloven slår med begrebet ”offentlighedens tillidsrepræsentant” fast, at revisor er forpligtet til at sætte sig ind i, hvilke behov de forskellige modtagere normalt måtte have.

I afhandlingen er der også redegjort for ledelsens ansvar for forebyggelse og opdagelse af besvigelser samt revisors ansvar for afdækning af besvigelser. Det ligger klart, at det primære ansvar ligger hos selskabets øverste og daglige ledelse.

I revisorlovgivningen/revisionsstandarderne er revisor underlagt visse krav i forhold til afdækningen af besvigelser. Dette begrænser sig primært til, at revisor foretager risikovurderingshandling i sin revision, der gør ham i stand til at identificere og vurdere risici for besvigelser i virksomheden, samt at foretage passende reaktioner herpå.

Formålet med empirisk undersøgelse var, at få et praktisk indblik i revisors ansvar ud fra en gennemgang af adskillige afgørelser fra Revisornævnet og udtalelser fra Responsumudvalget for en periode fra 01-01-2010 til 31-12-2014, hvor besvigelser er et hovedelement. Det er gennem denne undersøgelse konkluderet, at fælles for alle sagerne, som bliver gennemgået, er et hovedelement: hvorvidt revisor har overholdt god revisionsskik.

Det bliver konkluderet i opgaven, at Revisornævnet lægger vægt på revisors planlægning: at revisor i forbindelse med planlægning af revisionen skal overveje om mulige indikationer for besvigelser, at revisor skal spørge ledelsen af selskabet, om man var bekendt med besvigelser, og at revisor altid skal

sørge for at have tilstrækkelig dokumentation. Det blev understreget af Nævnet i alle sager, at der altid i de iboende begrænsninger i en revision er en uundgåelig risiko for, at væsentlige fejl eller besvigelser ikke opdages.

Til forskel afgørelser fra Revisornævnet, som er meget konkrete og er udtryk for ”bundgrænsen for det acceptable”, er responsa er udtryk for opfattelsen af, hvorledes Responsumudvalget finder, at revisor bør handle. Dvs. Responsumudvalget har anderledes tilgang til de sager, som bliver behandlet. Sager formuleret som vejledende svar på spørgsmål med generelle betragtninger.

Ud fra analyse af responsa blev det konstateret, at Responsumudvalget lægger vægt på, at revisor skal planlægge og udføre sin revision med henblik på at reducere risikoen for væsentlige fejl i regnskabet, uanset om disse skydes besvigelser eller fejl. Hvis revisor vurderer, at der er forøget risiko for besvigelser, skal revisionsstrategien indeholde både generelle tiltag som specifikke revisionshandlinger rettet mod besvigelser.

Der er opstået det indtryk ud fra alle responsa, som bliver gennemgået, at det er revisor, der vurderer, hvilke revisionshandlinger, der er mest effektive i den givne situation.

Samlet set lægger både Revisornævnet og Responsumudvalget stor vægt på ansvarsfordeling i forhold til at forebygge og opdage besvigelser. Det primære ansvar ligger hos ledelsen, som er ansvarlig for at kontrolmiljøet er effektivt nok til at forhindre besvigelser.

Det er i opgaven analyseret og bekræftet, at forventningskløft eksisterer. Alle selskaber har en holdning om, at revisor har et forhøjet ansvar, når der er konstateret besvigelser. Revisornævnet slår fast i alle sager, at blot fordi der er sket en besvigelse, er det ikke ensbetydende med at revisor ikke har overholdt god revisionsskik.

Selskaber forventer, at revisor skal være mere aktiv i relation til en efterforskning, skal udføre mere detaljeret gennemgang af store mængder, at revisor altid vil fange besvigelser, selvom de er i mindre omfang. Men i virkeligheden vil revisor sjældent opdage en besvigelse, som ikke har en væsentlig indvirkning på regnskabet.

Til sidst bliver det lagt vægt på, at det er vigtigt at bevare sin professionelle skepsis gennem hele revisionsprocessen. Allerede i planlægningsfasen modtager revisor de første oplysninger fra ledelsen i

forbindelse med, at revisor opnår en forståelse for virksomheden. Disse oplysninger skal derfor behandles med den fornødne skepsis.

5.1. KAN REVISION SOM FÆNOMEN EKSISTERE UDEN EN FORVENTNINGSKLØFT?

Der er ingen tvivl om, at kravene til revisor i løbet af de 100 år er steget dramatisk. Revisionen omfatter i dag langt mere og dokumenteres mere detaljeret sammenlignet med tidligere. Alligevel er der en forventningskløft. Det skyldes, at forventningerne meget naturligt stiger over tid, som vi kender fra det olympiske motto: hurtigere, højere, stærkere.⁹⁰

Formålet med dette afsnit er at konkludere, at revisionen kan eksistere uden en forventningskløft. Besvarelsen har taget udgangspunkt dels fra empirisk analyse, dels fra min subjektive mening.

Efter min opfattelse revisionen kan ikke eksistere uden en forventningskløft. Forventningskløften vil altid være der.

Hvad er det, der får mennesker til at begå besvigelser? Man får aldrig entydigt svar. Så længe mennesker og ikke robotter står bag besvigelser, og selve fænomenet er forbundet med afdækning af besvigelser – vil forventningskløften altid være til stede.

Årsagerne, efter min mening som revisor, kan være:

- Stereotyper om revisor og revision

Det bliver forventet, at revisor er ansvarlig for at finde besvigelser og har et forhøjet ansvar, når der er konstateret besvigelser. Mange mennesker tror, at et revideret regnskab giver 100 % sikkerhed for, at der ikke er uopdagede besvigelser.

- Psykiske faktorer (mennesker bag besvigelser)

Besvigelser er en del af at drive forretning, og man kan aldrig undgå det fuldstændigt.

- Man har ikke kendskab til revisorbranchen, herunder revisors ansvar

Klienten kender ikke altid de handlinger, som skal udføres i forbindelse med revisionen. Desuden har klienten ikke altid accepten og forståelsen for iboende begrænsninger i revisionen, som er altid til stede.

⁹⁰ formand for FSR – danske revisorer, Morten S. Renge

- Revisors kompetencer

Manglende praktisk erfaring og kommunikationsevne kan være en af årsagerne til eksistensen af forventningskløften.

- Medierne er meningsdannere i offentlighed

Offentligheden (journalister) har svært ved at acceptere det faktum, at der sker besvigelser i dansk erhvervsliv, og at revisor ikke har opdaget disse.

- Der er et tids - og omkostningsperspektiv, der gør, at 100 % undersøgelser ikke er en mulighed
- Besvigelser begås oftest ved hemmelige aftaler og foranstaltninger, der gør, at de ikke bliver opdaget. Derudover vil der også ofte være involveret mindst ét ledelsesmedlem i sådanne besvigelser, som gør det lettere at skjule dem overfor revisor.

Omverdenen kan oplyses bedre omkring revisorens ansvar og om de begrænsninger, der er i revisorens arbejde, og på denne måde kan man forsøge at mindske forventningskløften. Og hvis journalisterne får mere indsigt i, hvad revisorens pligter er på området for besvigelser, vil mange af historierne ændre karakter og i stedet handle om, hvordan det kunne gå så galt, og hvordan ledelsen har kunnet skjule tingene for revisor.

6. PERSPEKTIVERING⁹¹

Under overskriften ”I offentlighedens interesse” lancerede den hollandske revisorbranche et omfattende katalog med initiativer, som skal genskabe tilliden til professionen. Der er tale om meget indgribende initiativer. Her berettede den hollandske revisorforening om det forløb, den havde været igennem sidste år efter et antal skandalesager, massive problemer med kvaliteten og en befolkning, som helt havde mistet tilliden til revisorbranchen. Beskeden fra den ansvarlige minister til branchen var: ”Revisorbranchen får fire måneder til at komme op med en handlingsplan, som kan genskabe tilliden til revisorerne som offentlighedens tillidsrepræsentant - ellers finder vi på noget”.

I den danske revisorbranche har der også været udfordringer med kvaliteten og enkeltsager, som er blæst op i medierne. Dog ikke i samme omfang som hos hollandske kolleger.

Det kunne give et interessant perspektiv at lave en undersøgelse angående faldende tillid til revisors arbejde med fokus på f.eks. Danmark og Holland. Denne afhandling har påvist, at interessenterne har en holdning om, at revisor har et forhøjet ansvar, når der bliver konstateret besvigelser. Som offentlighedens tillidsrepræsentant er det afgørende, at der ikke opstår tvivl om revisorens arbejde.

I denne afhandlings fokus har været på revisionen, som muligvis kan eksistere uden en forventningskløft, hvilket kan baseres på forskellige subjektive holdninger. I den forbindelse vil et andet interessant perspektiv være at se nærmere på, hvad der kan gøres for at forsøge af mindske forventningskløften.

Der kan være tale om et kommunikationsproblem med fokus på revisorerens kernerolle som offentlighedens uafhængige tillidsrepræsentant, som ikke er en nem opgave. Det eneste, offentligheden lægger vægt på, er revisors påtegning af regnskabet. Alle handlingerne bag, alle de fejl, som revisor retter og korrigerer, samt dialogen med virksomhedens ledelse - alt sammen er usynligt for offentligheden. Det handler om at få fortalt, hvordan revisorerne skaber værdi for samfundet – og herunder revisorerens rolle.⁹²

Revisorbranchen er nødt til at være proaktiv og sætte dagsorden. Branchen skal gå forrest og tager alle de udfordringer op, som helt naturligt altid vil være. Verden står ikke stille, og revisorbranchen skal naturligvis tilpasse sig.

⁹¹ Ugens kommentar, 27. marts 2015, FSR-danske revisorer

⁹² Ugens kommentar, 07.sept.2012, FSR-danske revisorer

7. LITTERATURLISTE

Bøger:

- Maria Bloch Christensen m.fl. "Revisors opklaring af besvigelser – læren af praksis", 2.udgave, 2015
- Sumit Sudan m.fl. "Revision i praksis – Planlægning – Udførelse - Konklusion", 1.udgave, 2013
- Thomas Riise Johansen m.fl. "Danske perspektiver på revisorer og revision", 1.udgave, 2011
- Kim Fuchsel m.fl. "Revisor – regulering og rapportering", 2.udgave, 2010
- Indsigt i revisorloven, KPMG, 2010
- Indsigt i årsregnskabsloven, KPMG praktiske guide til forståelsen af loven, 2013/2014
- Tem Vester Christiansen, Allan Dalsgaard "RevisionsMemo", 2013/2014
- Lars Bo Langsted "Revisoransvar", 3.udgave, 1994
- Kjeld Chr. "Professionsetik for revisorer", 2007

Publikationer:

- "Revision i en krise tid", FSR-danske revisorer, 21.01.2012
- Europa-Kommissionen "Grønbog –Revisionspolitik:Læren af krisen", 2010
- "Vi skal have lukket forventningskløften", Børsen, 09.06.2009
- "Tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugere af regnskabsydelsen og statsautoriserede revisor", Bent Warming-Rasmussen, Ph.D., 1989
- Brenda Porter "An Emperical Study of the Audit Expectation-Performance Gap",1993
- Christopher Humphrey "Debating Audit Expectations"
- "Det offentlige tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder", 2008/2009
- "Vejen ud af forventningskløften: Kommunikation og handling", 07.09.2012
- Publikationer i Berlinske Business (www.business.dk/oekonomi/kriminaliteten-i-virksomhederne-vokser)
- Global Economic Crime Survey, PwC, 2014
- Artikler i Politiken (politiken.dk/oekonomi/ECE1611715/gate-gourmet-chef-anklages-for-svindel-for-138-millioner-kroner/)
- Artikel af Peter Havskov Christensen "Har revisionen til formål at opdage besvigelser?", 2008
- PwC undersøgelse fra 2011 med henblik på virksomhedens kriminalitet i Danmark

- KPMG ”Profile of a fraudster”, 2011
- Koh Woo “The expectation gap in auditing”, 1998
- Årsberetninger af Revisornævnet 2010/2011/2012/2013/2014

Standarder:

- ISA 230, Revisionsdokumentation
- ISA 240, Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskabet
- ISA 260, Kommunikation med den øverste ledelse
- ISA 315, Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser
- ISA 330, Revisors reaktion på vurderede risici
- ISA 450, Vurdering af fejlinformation konstateret under revisionen
- ISA 540, Revision af regnskabsmæssige skøn
- ISA 580, Skriftlige udtalelser
- ISA 700, Udformning af en konklusion og afgivelse af erklæring om et regnskab

Hjemmesider:

- Revisornævnets offentliggjorte sager (<http://www.Revisornævnet.dk>)
- Responsumudvalgets offentliggjorte sager
(http://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Responsa)
- Information om Revisortilsynet (<http://revisortilsynet.dk/revisortilsynet>)